

- од француски *correctionnalisation u contraventionnalisation*

ЗДРУЖЕНИЕ ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА

Проект:

Казнено-правната реформа и почитувањето на човековите права во Република Македонија

Истражување:

КОМПАРАТИВНО ИСТРАЖУВАЊЕ НА РЕШЕНИЈАТА ЗА ЗАБРЗУВАЊЕ И ПОЕДНОСТАВУВАЊЕ НА КАЗНЕНАТА ПОСТАПКА

Подготвиле:

Д-р Лазар Нанев, Основниот суд во Кавадарци

Бобан Мисоски, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје

Проф. д-р Гордана Бужаровска, Правен факултет ”Јустинијан Први”, Скопје

Користени кратенки:

ЗКП - Закон за кривичната постапка

РМ - Република Македонија

ЕУ - Европска унија

СЕ - Совет на Европа

БиХ – Босна и Херцеговина

Скопје, февруари, 2008

1. Воведни напомени

Компаративното истражување е резултат од потребата за збогатување на сознанијата за облиците и моделите на забрзани постапки што се пропишани и се применуваат во системите на казнена правда во европските држави. Има за цел да и помогне на работната група за забрзани постапки основана од страна на Министерството за правда на РМ, која има задача за преточување во конкретни предлог-законски одредби на утврдените насоки за реформа на казненото право во РМ, согласно Стратегијата за реформа на Казненото законодавство на РМ,¹ според која, фокусот на вниманието треба да се насочи кон примената на при принципот на опортунитет на кривичното гонење, вонсудско спогодување и посебни облици на поедноставени постапки, напуштање на судскиот патернализам со префрлање на товарот на докажување врз странките, воведување систем на преклузии за одделни процесни дејствија и мерки против злоупотребата на процесните овластувања на странките, строги рокови за донесување и писмена изработка на пресудата, како и рационализација на системот на правни лекови.

Во текот на реформата мора да се заокружи имплементацијата на препораките на ЕУ и СЕ што се однесуваат на забрзување на казнената постапка („судење во разумен рок“), поедноставување на постапката и „свртување“ на постапката во други облици на решавање на казнено-правните предмети. Притоа посебно внимание заслужуваат Препораката бр. Р (87) 18 на Комитетот на министри на СЕ од 1987 година за поедноставување на казнената правда,² која содржи конкретни предлози за облиците на забрзани и поедноставени постапки, Препораката бр. Р (95) 12 на Комитетот на министри на СЕ од 1995 година за управување со казненото правосудство,³ која упатува на примената на современите принципи на управување со казнените предмети и примената на новите информатички и слични техники како услов за ефикасно и ефективно функционирање на казнената правда како и препораките кои ја тангираат положбата на жртвата односно оштетениот во казненото право и постапка.⁴ И ЕУ прави сериозни напори за усогласување на законодавството во казнено-процесната сфера при што органите на ЕУ имаат изготвено повеќе документи како вовед во изработка на инструменти кои ќе помогнат во надминување на разликите и компатибилност на казненото-процесно законодавство во државите-членки⁵.

Спороста во постапувањето придонесе во традиционалната мешовита казнена постапка да се прифатат определени казнено процесни решенија, честопати непознати, па дури и неспоиви со основните начела на оваа постапка. Воочлив е пробивот на институти карактеристични за акузаторната казнена постапка. Во овој контекст, може да се акцентираат облиците на можното спогодување (или договарање) на

¹ Влада на РМ, Министерство за правда на Република Македонија, Скопје, јули, 2007 година.

² Recommendation No. R (87) 18 concerning the simplification of criminal justice;

³ Recommendation No. R (95) 12 on the management of criminal justice.

⁴ Recommendation No. R (85) 11 on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure; Recommendation No. R (87) 21 on assistance to victims and the prevention of victimisation; Recommendation no. R(99)19 on Mediation in Penal Matters

⁵ Proposal for a FD on certain procedural rights in criminal proceedings throughout the EU COM (2004) 328 final; Green paper, The Presumption of Innocence, COM(2006) 174 final; Study of the laws of evidence in criminal proceedings throughout the EU, The Law Society, 2004; Green paper on mutual recognition of non-custodial pre-trial supervision measures, COM (2004) 562 final; Green paper on conflict of Jurisdiction and the Principle of ne bis in idem in Criminal Proceedings, COM (2005) 696 final; Подетално за причините за нивна изработка и импликациите што ги имаат, Доц. д-р Гордана Бужаровска, Европската Унија и правосудната соработка во казнената материја, Зборник од Конференцијата на тема: Актуелните прашања на државата и правото во Руската федерација и во Република Македонија, Москва, 2006.

јавниот обвинител и обвинетиот или т.н. договорна правда⁶, проширување на рамките на опортунитетот што во постапувањето го ужива јавниот обвинител (за полесните кривични дела), почитување на положбата на оштетениот, неговото мислење и согласност за отстапување од редовниот тек на кривичната постапка, оствареното обештетување како можност да не се поведе кривична постапка односно медијациско разрешување на спорите⁷, внесување кратки и ефикасни рокови за преземање конкретни процесни дејствија како и прифаќање посебни облици на забрзани постапки. Притоа, особено е важно да се проучи природата на различните облици постапувања заради забрзување а кои содржат елементи на постигната согласност на јавниот обвинител и одбраната, односно на оштетениот и одбраната, кои ќе помогнат во сфаќањето на причините за подем на ваков нов облик на постапување во областа казненото право.

Современите аспекти на казнената правда се карактеризираат со динамичко развивање и реформирање во повеќе насоки со цел казнената правда да биде подеднакво достапна до сите граѓани, да биде остварена во најкраток можен рок. Ваквите настојувања доведуваат до константно барање различни решенија што би оделе во насока на забрзување на казнената постапка. Поедноставеното постапување е предуслов за забрзување на казнената постапка. Компаративните искуства говорат дека повеќето држави, најчесто, посегнуваат кон реципирање на веќе потврдени институти од страна на другите држави со што доаѓа до мешање на традиционалните институти од англо-саксонската правна традиција во правните системи со европската континентална традиција. Многу од концептите врз основа на кои што досега сме навикнати да ги препознаваме, а со тоа и меѓусебе да ги разделуваме овие два системи, денес се доведени до прашање⁸, пред сè во однос на нивното присуство во двата глобални системи на казнена правда. Ваквиот тренд во современите тенденции на казнената правда, а со тоа и во казненото процесно право се резултат пред сè на долготрајноста на казнените постапки, нивната комплексност како и на зголемениот обем на предмети во работа на судовите.

Тежнението траењето на постапувањето во кривичните предмети да се сведе на нужно потребно време свој легислативен израз има во одредбите што изречно го регулираат начелото за забрзување на постапката. Грижата за одбегнување на непотребните одолговлекувања и периоди на стагнација во работата на судовите се во рамките на обидите за надминување на согледувањата дека казненото правосудство е споро и некадарно да се справи со зголемениот обем на криминалитет⁹. Некои теоретичари сметаат дека кривичното правосудство не е во состојба да ги оствари очекувањата ниту да ги исполни

⁶ Françoise Tulkens, *Negotiated Justice, European Criminal Procedures*, (ed. Delmans-Marty/Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 641- 687.

⁷ Медијациските активности водат кон „приватизирана правда,, Stuart Henry, "Justice on the Margin: can Alternative Justice be Different?", *The Howard Journal*, Vol. 28, 4/1989. The benefits of Victim - Offender Mediation: Benefits for the Community, достапен на <http://www.vorp.com/articles/benefits.html>. Jean -Pierre Bonafé - Schmitt, "La Médiation Pénale en France et aux États-Unis", *Maison des Sciences de l'Homme, Réseau Européen Droit et Société*, 1998. Првите идеи за облик на приватизирана односно спогодбена правда ги промовираше Nils Christie, "Conflicts As Property", *The British Journal of Criminology*, Vol. 17, 1/1977.

⁸ Мирјан Дамашка, во *Negotiated Justice in International Criminal Courts*, стр. 1019 и следни, во *Journal of International Criminal Justice* 2 (2004), Oxford University Press 2004.

⁹ Во таа смисла в: D.W.Steenhuis, "Delays in the criminal justice system" - Introductory report , *Delays in the criminal justice system, Criminological research*, Vol.XXVIII, Council of Europe Press, 1992, стр.7-14; како и истражувањата на M.S.Zatz & A.J.Lizotte, "The timing of court processing: towards linking theory and method", *Criminology*, Vol. 23, no.2, 1985; M.F.Klemm, "A look at case processing time in five cities", *Journal of Criminal Justice*, Vol.14, 1986; M.L.Luskin & R.C.Luskin, "Why so fast, why so slow? : explaining case processing time", *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol.77, no.1, 1986, стр.190-214; George F. Cole, "The American System of Criminal Justice", 3rd edition, Wadsworth Inc., Belmont, California, 1983.

задачите кои му се поставуваат, тоа не ги обезбедува во доволна мера, адекватно и ефикасно ниту правата на граѓаните, ниту интересите на општеството¹⁰.

Потребата за проучување и подетално елаборирање на инситутите за забрзување на казнената постапка етаблирани во државите од евро-континенталната правна традиција е појдовен чекор кој во голема мера ќе помогне при дефинирање на приодот за забрзување на кривичната постапка во РМ. Неопходно е да се изврши избор и прилагодување на посебни облици забрзано постапување со цел за нивно вградување во македонското казнено-процесно законодавство во различни стадиуми од постапката со нови и проширени овластувања на дел од процесните субјекти.

Присутен е впечатокот дека кај нас казнените постапки предолго траат, судовите се преопотварени со предмети, имаат мултиплициран прилив на годишно ниво и сè поголем заостаток на нерешени предмети. Иако се познати и дефинирани насоките на реформата со крајна цел забрзување на постапката, останува бремето за конципирање конкретни решенија кои ќе помогнат во надминување на воочените состојби и процесни слабости. Воедно, при реформирањето на кривичното процесно законодавство заради негово поедноставување и забрзување, мора да се води сметка за балансот со заштитата и гарантирањето на правата на одбраната во текот на целата постапка, како и положбата, можностите и заштитата на оштетените лица односно жртвите на кривичните дела.

2. Преглед на странското законодавство

Компаративното истражување во делот на забрзани и поедноставени процесни облици е солидна основа за воочување на предностите и слабостите, практичните потешкотии и потребни предуслови за успешно имплементирање на одделните видови постапки односно процесни решенија со кои се постигнува посакуваниот ефект. Свесни за спецификите што во секоја одделна држава ги има казнената постапка и корелцијата со поставеноста и организацијата на органите што учествуваат во постапувањето (пред сè на судовите и обвинителствата) јасно е дека мора претпазливо да се одлучува за реципирање на одделни решенија со нивно нужно прилагодување кон домашните прилики и потреби. Нема дилема дека прифаќањето готови решенија, интегрално и некритички, само навидум ќе го збогати законодавството со одредби чијашто имплементација однапред е осудена на неуспех. Простото реципирање на било која постапка што покажува резултат во некоја друга држава не значи дека ќе ги има истите ефекти и во нашата казнена постапка. Мора, притоа, да се води сметка за фактичката констелација на односи меѓу органите партиципенти во постапката, улогата што ја имаат во постапката и овластувањата што им ги пружа казненото-процесно законодавство.

Предмет на истражување се решенијата за забрзување на казнената постапка уредени во ЗКП на Германија, Италија, Франција, Норвешка, Холандија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Србија.

Во истражувањето земени се предвид неколку клучни елементи:

- организацијата на судската и обвинителската власт во дел од европските држави,
- начелото за забрзување на постапката, односно начелото за судење во разумен рок во дел од европските држави,

¹⁰ D-р Momčilo Grubač, "Racionalizacija krivičnog postupka uproščavanjem procesnih formi", Zbornik Radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, бр.1-3, 1984, стр. 285.

- облици забрзани постапки од гледна точка на начелото на легалитет односно опортунитет во гонењето што го ужива обвинителството (јавно или државно) и е извор на овластувања за иницирање на посебните постапки и

- облици забрзани постапки од гледна точка на стадиумите на казнената постапка кога тие може да се применат и нивните импликации врз натамошниот тек на постапката.

2.1. Германија

А) Организација на судството и обвинителството

Во германскиот судски систем судовите се поделени на сојузни судски органи на федерално ниво и судови на сојузните држави (Länder). На федерално ниво постојат сојузни судови и трибунали. Во надлежност на сојузните држави¹¹ се основните судови (Amtsgerichte), окружните судови (Landgerichte), Виши судови (Oberlandesgerichte) и во секоја сојузна држава по еден Сојузен суд на правдата (Bundesgerichtshof).

Во однос на професионалните судии (Berufsrichter) може да се констатира дека нивната положба и статус е утврдена со Уставот. Тие имаат траен мандат и уживаат независност како претставници на судската власт. Хиерархиската контрола во судството се остварува преку претседателот на судот, чијшто надреден е Министерот за правда на сојузната држава, но тој не смее да влијае врз одлуките сврзани за правораздавањето во конкретен судски предмет. Во основните судови може да постапува судија-поединец (Strafrichter) или совет (Schöffengerichte) составен од професионални судии и судии поротници (Schöffен). Совети во чијшто состав влегуваат и судиите-поротници може да постапуваат во основните и во окружните судови. Основната поделба на кривичните дела е на полесни кривични дела (Vergehen) кои се гонат по приватна тужба и може да се изрече казна затвор од најдолго две години и потешки кривични дела (Verbrechen) за кои постапува совет од судии и судии-поротници ако постапката (по оценка на државниот обвинител) се води пред основните судови, односно пред окружните судови совети и во совети составени само од професионални судии кога постапката се води пред вишите судови.

Државното обвинителство (Staatanwälte)¹² не го уживаат независниот статус на судиите и ја следи федералната структура на надлежноста на Главниот сојузен државен обвинител (Generalbundesanwalt) кој е подреден во однос на сојузниот министер за правда, хиерархиски е надреден над сојузниот државен обвинител, а нема никакви ингеренции во однос на државните обвинителства на сојузните држави. Главниот државен обвинител (Generalstaatanwalt) на Вишите судови во сојузните држави е подреден само на Министерот за правда на сојузната држава (Landesjustizminister) и тој е единствен кој во рамките на државното обвинителство на сојузната држава може да постапува пред различни судови. Интересно е што надлежниот државен обвинител во конкретен случај има дискреција да одлучи пред кој суд ќе поведе постапка водејќи сметка за природата на кривичното дело, неговата тежина и предвидена санкција.

¹¹ Има вкупно 7117 основни судови, 116 окружни судови, 24 виши судови, Rodolphe Juy-Birmann, The German System, European Criminal Procedures, (ed. Delmans-Marty/Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 297.

¹² Hans-Jörg Albrecht, Criminal Prosecution: Developments, Trends and Open Questions in the Federal Republic of Germany, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 8/3, 2000, стр. 245-256.

Б) Начело за забрзување на постапувањето и
посебни облици на забрзани односно поедноставени постапки

Во казненото процесно законодавство се применува т.н. наредба за забрзување на кривичната постапка (Beschleunigungsgebot), како и принципот на концентрираност на постапката (Konzentrationsmaxime), чија цел е започнатата кривична постапка да се води континуирано, без непотребни судски прекини. Во германското законодавство како класичен модел на европско континентално казнено процесно законодавство, како облик на забрзана постапка може да се анализира постапката за казнена наредба¹³ и забрзаната постапка¹⁴. Во казненото гонење од страна на јавниот обвинител во Германија се применува начелото на официјалност кое во седумдесетите години на минатиот век претрпува корекции во насока на зголемување на ефикасноста на државните органи при спречувањето и контролата на криминалитетот така што се зголемува примената на начелото на опортунитет во гонењето.

Казнената постапка се одвива во три главни стадиуми: првата фаза е подготвителна постапка (Vorverfahren, Ermittlungsverfahren), меѓустадиум за проверка на обвинението (Zwischenverfahren) и стадиум на судење (Hauptverfahren).

Во однос на посебните видови забрзани и поедноставени постапки би можело да се издвојат следниве:

1) Постапката за казнена наредба (Strafbefehlsverfahren) е брза, сумарна постапка која значи отстапување од начелото на усност и непосредност во преземање на дејствијата за утврдување докази врз кои може да се заснова пресудата. Казнената наредба е акт кој го донесува судијата - поединец во основните судови, на писмен предлог од јавниот обвинител кога тој цени дека може да се изрече санкција без спроведување на главен претрес. Се донесува во случај кога е сторен полесен облик на кривично дело (Vergehen) казниво со парична казна или затвор до една година¹⁵. Карактеристично е тоа што поднесувањето на обвинителен акт се заменува со предлог за издавање казнена наредба без одржување главен претрес. Казнената наредба мора да содржи: а) лични податоци за обвинетиот, б) името на бранителот, в) опис на кривичното дело што се става на товар, г) правна квалификација на делото, д) доказите со кои обвинителството располага, ё) предлог за санкцијата, односно правната последица што му се предлага на судот и е) поука за правото на приговор. Германскиот ЗКП (StPO) изречно ги наведува санкциите кои може да бидат дел од предлогот на јавниот обвинител, при што може да се предложи една од можните санкции или да се направи комбинација меѓу нив. Пропишаните правни последици кои може да се надоврзат на казнената наредба, согласно чл. 407 ст. 2 од StPO, може да се поделат во три потточки:

а) парична казна, предупредување со закана на казна, забрана за управување моторно возило, конфискација на имот, уривање на објекти, објавување на пресудата, парично казнување на правни лица или здруженија;

б) одземање на возачка дозвола, во случај кога забраната не надминува две години и

¹³ Членови 407-412 StPO. Beschleunigtes Verfahren, Vor. § 407, Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung, Rudolphi and others, Luchterhand, 5, Bonn, 2002.

¹⁴ Членови 417 - 420 StPO. Beschleunigtes Verfahren, Vor. § 417, Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung, Rudolphi and others, Luchterhand, 5, Bonn, 2002.

¹⁵ Rodolphe Juy- Birman, "The German system", во European Criminal Procedures, (eds. M.Delmas-Marty / J.R. Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 316-317.

в) изрекување казна при што може да биде утврдена казна затвор не подолга од една година со одложено извршување.

Предлогот за казнена наредба се доставува до надлежниот суд и до обвинетиот. Откако обвинетиот ќе го добие предлогот за казнена наредба има право во рок од 15 дена да поднесе приговор до надлежниот суд. Доколку ваквото право не го искористи, нема можност за поднесување приговор во натамошниот тек од постапката.

Предуслов за започнување на постапката за казнена наредба е постоење јасни и недвосмислени докази за вината на сторителот, односно согласност помеѓу државниот обвинител и судијата. Во практиката судијата речиси во сите случаи го прифаќа предлогот на државниот обвинител.¹⁶ Доколку, судијата смета дека нема доволно докази за сомневање во вината на сторителот ќе го одбие предлогот на јавниот обвинител и наредува спроведување редовна постапка.¹⁷ И во случај кога судијата смета дека има доволно докази за вината на сторителот, може да закаже рочиште во следниве случаи: а) ако смета дека некои прашања мора да се разјаснат пред да се донесе казнената наредба; б) ако сака да отстапи од правната оценка дека има услови за издавање казнена наредба или в) ако смета дека казнената наредба треба да резултира со друга санкција, односно правна последица, а не со онаа предложена од обвинителот. Казнената наредба својата честа практична примена ја наоѓа, пред сè, во фактот што придонесува за заштеда на време и овозможува експедитивност во работата на судовите¹⁸.

2) Забрзана постапка (beschleunigtes Verfahren) ги има карактеристиките на непосредно обвинување бидејќи овозможува обвинителот, писмено или усно, пред надлежниот суд да побара непосредно закажување главен претрес во случај кога постои едноставна фактичка состојба и јасност на доказите во однос на стореното дело и вината на сторителот. Надлежниот судија ја цени основаноста на предлогот за спроведување забрзана постапка и во случај кога ќе оцени дека има основ за забрзана постапка закажува главен претрес. Главниот претрес се закажува веднаш, или во најкраток можен рок, по прием на предлогот од обвинителот. На главниот претрес се поканува и обвинетиот кому му се доставува предлогот од обвинителот со цел да се запознае со обвинувањата против него. Во случај кога за стореното дело може да се изрече казна затвор од најмалку 6 месеци, обвинетиот мора да биде застапуван од бранител кој самиот го избира, а ако тоа не го стори ќе му се постави бранител по службена должност. Во текот на забрзаната постапка дозволено е отстапување од начелото на непосредност доколку со тоа се согласни обвинетиот, неговиот бранител (доколку го има) и обвинителот. Отстапувањето се состои во читање записниците со изјави на сведоци, вештаци или сообвинети дадени пред јавниот обвинител, како и други писмени докази и мислења прибавени од државни или други органи. Забрзаната постапка не може да резултира со казна затвор подолга од една година, ниту со мерки на безбедност, а може да се определи и одземање на возачка дозвола.

¹⁶ Kurt Madlener, "The protection of human rights in the criminal procedure of the Federal Republic of Germany", Human rights in criminal procedure - comparative study, The Hague, 2002, стр.242.

¹⁷ Член 408 ст. 2, StPO.

¹⁸ K.Madlener, стр.242, наведува дека во повеќе од 400.000 случаи годишно, обвинението не оди на судење, туку се применува постапката за казнена наредба. Peter Hünerfeld, "La célérité dans la procédure pénale en Allemagne", International Review of Penal Law, Vol.66, no. 3-4/95, стр. 394, ја наведува констатацијата на H. Dahs дека на овој вид постапка отпаѓаат околу 30% од кривичните дела за кои одлучуваат судовите.

3) Неформално спогодување (informelle absprachen) претставува спогодување кое се одвива по започнување на главниот претрес а се однесува за видот и висината на санкцијата која ќе му се определи на обвинетиот. Неформалното спогодување за вината на обвинетиот во германскиот систем на казнена правда претставува признание на вината на обвинетиот и рационализирано изведување на доказите во однос на кривичната санкција во текот на главниот претрес, поради постигнато спогодувањето помеѓу државниот обвинител, обвинетиот и неговиот бранител и судечкиот судија. Ова непосредно спогодување во текот на главниот претрес, всушност најголема сличност има со американскиот институт на спогодување за вината на обвинетиот - plea bargaining и тоа нејзиниот подвид - спогодувањето за санкцијата - sentence bargaining. Карактеристиката на оваа постапка е токму отсуството на нејзино експлицитно законско регулирање. Таа претставува еден вид премолчена практика на постапување, наметната од практиката а не од законодавството. Единствено е регулирана со генерално правно мислење содржано во пресуда на Сојузниот уставен суд¹⁹ и правното мислење од Вишиот апелационен суд²⁰. Согласно пресудата на Сојузниот уставен суд:²¹ обвинителот и обвинетиот не може да се спогодуваат во однос на видот на казненото дело; признанието на вината мора да биде потврдено од страна на судот во однос на вистинитоста и валидноста; сите странки мора да бидат активно вклучени во постапката за спогодување; резултатот од спогодувањето помеѓу странките мора да биде јавно истакнат пред судот и нотиран на записник; судот може само да ја определи највисоката санкција; судот може овој предлог и да не го почитува, доколку постојат оправдани услови за тоа, и притоа за таквата негова одлука е должен да ги извести странките во постапката; санкцијата секогаш мора да соодветствува со вината на обвинетиот; особено лесните санкции не се дозволени; и обвинетиот не смее да биде присилен да ја прифати спогодбата за признавање на вината, како резултат на ветување за прениска санкција или да му биде ветоена полесна казна како резултат на откажувањето од неговото право на жалба²². Од сето наведено може да се заклучи дека тежиштето на оваа неформална постапка е спогодувањето за видот и висината на санкцијата и се согледува дека германската практика се состои во отворено преговарање за видот и висината на санкцијата, доколку обвинетиот ја признае вината за стореното казнено дело во текот на главниот претрес²³, при што спогодувањето се внесува во записник. Учеството на судијата во постапката за спогодување за видот и висината на санкцијата во германскиот модел се гледа како на гарант за правилното одмерување на санкцијата, адекватно вреднување на признанието на обвинетиот, а со тоа и почитување на начелото и должноста на судот да ја утврди материјалната вистина. Иако во германскиот правен систем признанието на вината на обвинетиот е вреднувано како било кој друг доказ, во случаите кога во текот на главниот претрес пред германските судови обвинетиот ја изрази неговата подготвеност за признание, тогаш тоа води кон симплифицирање на казнета постапка и изрекување на пресудата така што судот само ги изведува доказите што се апсолутно неоподни за доразјаснување на фактичката состојба, без инсистирање на утврдувањето на материјалната вистина. Признанието на вината на обвинетиот претставува основа за полесно казнување, па согласно тоа обвинетиот е инспириран за давање на признание, а со тоа и побрзо и поефикасно завршување на казнената постапка. Улогата на судијата во овие постапки е дека тој ја утврдува горната граница на казната што би

¹⁹ BGH, Neue Juristische Wocheverfassungsgericht (1987) 2662, Bohlander, стр. 499-502.

²⁰ Пресуда на четвртиот казен сенат донесена во 1997 година, Bohlander, стр. 499-502.

²¹ BGH, Neue Juristische Wocheverfassungsgericht (1987) 2662

²² Bohlander, 501.

²³ Herrmann, стр. 491.

била изречена пред признанието на вината, односно по признанието на обвинетиот ќе му биде изречена казна или друга санкција пониска од предложената²⁴. Во однос на времето за спогодување, јасно е дека тоа настанува само во текот на главниот претрес и тоа најчесто пред почетокот на доказната постапка²⁵.

2.2. Италија

А) Организација на судството и обвинителството

Судството е автономна институција, независна од другите власти. Судската организација²⁶ ја чинат основни, апелациони судови и Касационен суд. Основните судови трибунали (tribunale) постојат во секоја провинција во одлучувањето во трибуналите постапуваат судија - поединец односно совет од тројца професионални судии, во зависност од тежината на кривичното дело. Постојат и првостепени поротни судови (corte di assise) во чијшто судски совети освен професионални учествуваат и судии-поротници и во овие судови се судат најтешките кривични дела казниви со казна затвор односно доживотен затвор. Во секој од првостепените судови има судија за претходна постапка (guidice per le indagini preliminari) кој врши контрола врз работата на јавниот обвинител во текот на истрагата, а контролата на обвинението се врши од страна на судијата за претходно сослушување (guidice dell'udienza preliminare). Во апелационите судови (corte di appello) постапува совет од тројца судии од кои еден е претседателот на судот. Овие судови се второстепени судови и одлучуваат по жалбите на одлуките на трибуналите. Освен жалбени апелациони судови, постојат и портони апелациони судови (corte di assise di appello) составени од претседател, професионални судии и шестмина судии-поротници. Највисок во судската хиерархија е Касациониот суд (Corte di cassazione) со седиште во Рим и неговата надлежност се простира на целата територија на државата. Има претседател и деветмина професионални судии, а се грижи за единствено толкување на правните одредби, единствена примена на правото и почитување на границите на надлежноста меѓу различните јурисдикции.

Јавното обвинителство не е хиерархиски организирано, секој оддел е самостоен, а јавните обвинители се одговорни пред раководителот на обвинителството во кое работат. Јавните обвинители (pubblico ministero) ја спроведуваат истрагата и гонењето пред основните судови, а одговараат пред раководителот на јавното обвинителство (procuratore della Repubblica). На жалбено ниво повисоките јавни обвинители (procure generali) постапуваат пред апелационите судови а се непосредно подредени на Главниот јавен обвинител (procuratore generale) на Касациониот суд.

Казнената постапка има три основни стадиуми: прелиминарна истрага, претходно рочиште за испитување на обвинението и стадиум на судење.

Б) Начело за забрзување на постапувањето и

посебни облици на забрзани односно поедноставени постапки

Во ЗКП на Италија од 1989 година воведено е начелото за максимално поедноставување на постапката со цел да се постигне поголема ефикасност во казнените постапки и да се вложат напори

²⁴ Така и: Dubber, стр. 560; Herrmann, стр. 490-494; Ma, стр. 37-38.

²⁵ Види: Dubber, стр. 490 и сл.

²⁶ Antoinette Perrodet, The Italian system, European Criminal Procedures (ed. Delmas-Marty/Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 348-410.

судењето да биде фер и правично²⁷. Потребата за постоење вакво начело произлегла од согледувањето на Уставниот суд на Италија според кој спороста е оценета како најзагрижувачкиот аспект на италијанската казнена правда²⁸. Во италијанскиот ЗКП предвидени се неколку основи за забрзување на казнената постапка и се регулирани во посебен оддел 6 од ЗКП на Италија.

Анализата на различните облици постапки кои овозможуваат, условно речено, прескокнување на некои од редовните стадиуми на казнената постапка покажа дека повеќето видови забрзани односно поедноставени постапки може да се поделат во две групи.

Првата група се состои од облиците на постапување преку кои што се одбегнува одржувањето на главниот претрес:

1) Скратено судење (*guidizio abbreviato*)²⁹, претставува судење без одржување на главен претрес. Тоа се спроведува врз основа на два услови: а) субјективен - што се состои во барањето од обвинетиот за одржување на судењето во текот на подготвителното рочиште, односно таа се спроведува само доколку обвинетиот истакне такво барање и б) објективен услов - што се состои во употребливоста и доволен квантум релевантни докази собрани во текот на истрагата. Скратеното судење подразбира донесување пресуда врз основа на веќе собраните докази, а без одржување на главниот претрес и по својата природа е во тесна врска со начелото на ефикасност, најмногу поради фактот дека се применува во случаите кога обвинителот располага со доволно докази и цени дека фактичката состојба е доволно расветлена, што пак, претставува основа судот да ја донесе пресудата. Скратеното судење се одржува пред советот што го спроведува подготвителното рочиште и согласно одредбите од членот 441 од ЗКП, тоа, по правило, е без присуство на јавноста,³⁰ а може да се спроведе јавно судење односно јавен претрес, само доколку тоа го побараат обвинетите. Во случаите на скратеното судење, иако како претпоставка за неговото одржување се јавува постоењето доволен квантум релевантни докази, во духот на ефикасноста и правичноста, оставена е можноста судот дополнително да изведе некој доказ што е неопходно потребен за целосно утврдување на фактичката состојба. Интересно кај овој облик на скратено постапување е дека при одмерувањето на казната се предвидува задолжително намалување на законски пропишаната казна за една третина од законскиот максимум, и може да се применува без ограничување според тежината на кривичното дело, односно може да се користи за сите облици кривични дела.

2) Примената на казна по барање на странките во постапката (*applicazione della pena su richiesta delle parti* или *patteggiamento*)³¹, претставува облик на спогодување за висината за казната и изрекување на казната содржана во барањето на странките. Обвинетиот и јавниот обвинител може да побараат од судот примена на казни, определени по вид и висина, заменски санкции или парична казна намалена до една третина или казна затвор намалена до една третина, кога истата не изнесува повеќе од две години затвор, одвоено или заедно со парична казна. Ако постои согласност од странката која не поднела

²⁷ Piermaria Corso, "Italy", во Criminal procedure systems in the European community", Butterworth & Co., 1993, стр. 233.

²⁸ Одлука бр.156 ф 1982, Jean Pradel, "The Celerity of Criminal Procedure in Comparative Law", International Review of Penal Law, Vol. 66, 3-4/1995, стр. 343-363.. B.Laffargue & T.Godefroy, "The situation in European countries from the point of view of delays in the criminal justice system as regards adults", Delays in the criminal justice system, Criminological research, vol.XXVIII, Council of Europe Press, 1992.

²⁹ Види чл. 438 до 443, ЗКП на Италија.

³⁰ Ова произлегува од фактот дека во членот 441 став 3 од Италијанскиот ЗКП се вели дека скратеното судење се врши во текот на седницата од советот за одржување на подготвителното рочиште. Во случајот кога сите обвинети ќе поднесат барање, тогаш ова судење може да се спроведе преку одржување на јавен претрес.

³¹ Види чл. 444 до 448, ЗКП на Италија.

барање и кога не може да биде изречена ослободителна пресуда, а судот, според состојбата во списите, смета дека постои правилна правната квалификација на кривичното дело, примената и степенувањето на околностите како што ги изнеле странките, односно согласноста со предложената казна, ја утврдува во пресудата нивната примена, наведувајќи во изреката дека е поставено барање. Од ова произлегува дека овој облик на поедноставена постапка има ограничена примена и може да се применува за дел од кривичните дела кај коишто со ублажување може да се одмери казна затвор која не го надминува законски предвидениот максимум од две години. Како резултат на оваа поедноставена постапка странките може да се спогодат и на судијата да му предложат и облици на заменски односно алтернативни санкции. Ако барањето се поднесе во текот на прелиминарната истрага, судот, доколку е поднесено заедничко барање или барање кое содржи писмена согласност од другата странка со налог врз основа на барањето одредува рочиште за донесување на одлука. Јавниот обвинител и бранителот се сослушуваат на рочиштето. Ако барањето го поднела само една од странките, судијата со налог, ќе одреди рок заради давање или неизјавување согласноста од другата странка. Овој облик на постапување не претставува основ за водењето адхезиона или каква било дополнителна управна постапка. Пресудата донесена врз основа на барањето од странките не содржи елементи за задолжителното плаќање на судските трошоци, ниту пак, одредби за примена на споредните казни или мерки на безбедност, надвор од предложените. Исто така, се предвидува дека ваквата пресуда нема да се појави во уверенијата за неосудуваност што може да им се дадат на физичките лица по нивно барање. Во некои случаи законот предвидува донесување пресуда само врз основа на барање на обвинетиот и неговиот бранител, а имено кога обвинителот не дал согласност за донесување пресуда врз основа на предлогот содржан во барањето на обвинетиот и неговиот бранител, а судот ќе одлучи дека ниту е оправдано отсуството на согласност од страна на обвинителот ниту има основи за одбивањето на барањето. Против вака донесената пресуда жалба може да поднесе само јавниот обвинител, кој што не дал согласност за донесување на пресуда од овој тип, додека пак жалбата пред Касациониот суд им е дозволена на двете странки во постапката. Кривичното дело се гаси ако по протекот на рокот од пет години од донесување на пресудата осудениот нема да стори кривично дело од ист вид или тежина.

3) Казнена наредба³² (procedimento per decreto, decreto penale) може да се изрече во постапка за кривични дела за кои се гони по службена должност по образложено барање на јавниот обвинител во кое е содржан видот и висината на казната чије изрекување се предлага. Јавниот обвинител предлага изрекување казнена наредба кога смета дека би требало да се изрече само парична казна, односно кога паричната казна е определена како замена за казната затвор. Јавниот обвинител може да побара изрекување на пониска казна до една половина од законски пропишаниот минимум. Вакво барање може да се поднесе до судијата за претходна истрага, во рок од шест месеци од денот кога името на лицето кое се товари за кривичното дело е упишано во регистарот на кривични пријави. Ако не го прифати барањето, судот или носи одбивателна пресуда или му ги враќа списите на државниот обвинител. Кога ќе се изрече казнената наредба, осудениот има право на приговор во рок од петнаесет дена сметано од денот на прием на казнената наредба и со приговорот може да побара од судот спроведување на некој друг вид казнена постапка: скратено или непосредно судење.

³² Види чл. 459 до 464, ЗКП на Италија.

Во втората група забрзани односно поедноставени облици на постапување поместени се облици на постапување со кои што се одбегнува одржувањето на подготвителното рочиште:³³

1) Директно судење (guidizio direttissimo)³⁴ се применува во два случаи: а) кога обвинетиот, кој е затечен во сторување на кривично дело (in flagranti), е уапсен од страна на полицијата или б) кога обвинетиот го признал сторувањето на кривичното дело. Во случајот кога сторителот е уапсен во текот на извршувањето на казненото дело можни се две ситуации: а) уапсеното лице се изведува пред судот во рок од четириесет и осум часа и доколку судијата одреди мерка притвор се смета дека е непотребно одржувањето на подготвителното рочиште, така што судијата во тој момент го спроведува и судењето и б) кога е потврдено дека лицето е уапсено во моментот на сторување на кривичното дело, јавниот обвинител може да го изнесе пред суд во рок од петнаесет дена, време што му се остава на јавниот обвинител да го подготви случајот пред да настапи пред судот. Исто така, кај овој вид директно судење предвидена е можноста почетокот на судењето да биде одложен најмногу за десет дена, како резултат на начелото кое инсистира на обвинетиот да му се остави доволно време за подготвување на својата одбрана. Вториот случај кога може да се примени директното судење е кога обвинетиот ја признал вината за стореното кривично дело во текот на истрагата, при што итноста на овој облик на постапување се согледува во барањето главниот претрес да се закаже во рок од петнаесет дена од поднесувањето на кривичната пријава. Директното судење не може да се примени за каков било друг случај освен наведените два, при што на јавниот обвинител му стојат на располагање останатите облици на забрзани односно поедноставени постапки, односно редовната казнена постапка за тешките облици на кривични дела.

2) Непосредно судење (guidizio immediato)³⁵ кое што настапува само во случаите кога во текот на истрагата се собрани доволно докази против обвинетиот од страна на обвинителот, така што се смета дека е непотребно спроведувањето на подготвителното рочиште. Овој облик на постапување со кое се одбегнува одржувањето на подготвителното рочиште се спроведува врз основа на барањето на јавниот обвинител кога тој располага со јасни и прецизни докази, лицето на коешто се однесуваат тие докази се изјаснило во однос на нив во текот на истрагата и доколку не поминале повеќе од дваесет дена од поднесувањето на кривичната пријава. Ваквото барање за непосредно судење се објаснува со потребата од одбегнување на експликацијата за основаноста на обвинението во текот на подготвителното рочиште, пред сè поради присуството на докази што јасно и невосмислено упатуваат на обвинетиот како сторител на кривичното дело.

2.3. Франција

А) Организација на судството и обвинителството

Судската организација³⁶ ја сочинуваат Касациониот суд (Cour de cassation), апелационите судови (cours d'appel), поротните судови (cour d'assises) и два вида судови од првостепена надлежност: судови со проширена надлежност (tribunaux de grande instance) и судови со основна надлежност (tribunaux d'instance). Дел од судовите со проширена надлежност се судовите за престапи (tribunal correctionnel) а дел од судовите

³³ Оп. цит. стр. 197, Италијански казнени поступак, уредник: Берислав Павишиќ; издавач: Правен факултет во Риека, 2002 година.

³⁴ Види чл. 449 до 452, ЗКП на Италија.

³⁵ Antoinette Perrodet "The Italian System" во European Criminal Procedures, (eds. M.Delmas-Marty / J.R. Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 371-374. Види чл. 453 до 459, ЗКП на Италија.

³⁶ Valérie Dervieux, The French system, во European Criminal Procedures, (eds. M.Delmas-Marty / J.R. Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр.218-289.

со основна надлежност се полициските судови (*tribunal de police*). Ваквата поделба на судовите е последица на поделба на кривичните дела, па така полициските судови се надлежни за судење на најлесни кривични дела - истапи (*contraventions*), судовите за престапи се надлежни за престапите (*delits*) и поротните судови судат за најтешки кривични дела злосторствата (*crimes*)³⁷. Професионалните судии се именуваат за конкретен суд, тие имаат траен мандат а за нивното именување и професионално вршење на работата се грижи посебен Судски совет (*conseil supérieur de la magistrature*). Пред полициските судови постапува судија-поединец (*juge d'instance*), пред останатите видови првостепени судови постапуваат совети составени само од професионални судии, а само за полесни престапи може да постапува и судија-поединец, додека, пак, во поротните судови има по тројца професионални судии и деветмина судии поротници.

Според францускиот ЗКП постои истражен судија (*juge d'instruction*) кој е истражувач и судија во текот на претходната постапка. Од 2000 година постои судија (*juge des libertés et de la détention*) кој одлучува за определување односно продолжување на притворањето. Во апелационите судови има посебен Истражен совет (*Chamber d'instruction*) составен од професионални судии кој постапува по жалбите на одлуките на истражниот судија и е континуирано ја испитува работата на истражниот судија.

Обвинителството (*ministère public*)³⁸ е хиерархиски поставено и одговара пред Министерот за правда на Франција. Обвинителите се бираат за постапување пред конкретен суд и имаат ограничен мандат. Министерот за правда е надреден на Главниот јавен обвинител на Касациониот суд и главните јавни обвинители во апелационите судови. Министерот за правда може на обвинителите да им дава генерални упатства но и упатства сврзани за конкретен предмет, тие мора да се во писмена форма и задолжително се вклучуваат во досието на предметот на кој се однесуваат. Францускиот систем на казнена правда спаѓа во системите каде што е предвидено дискреционото право на обвинителот во однос на гонењето на сторителите на кривичните дела.

Кривичната постапка, во основа, има три стадиуми и тоа истрага, гонење и судење во облик на редовна или скратена постапка.

Б) Посебни облици на забрзани и поедноставени постапки

Во Франција, како резултат на согледувањата дека постапките честопати подолго траат,³⁹ во рамките на основите начела на постапката, со измените внесени во ЗКП во 2000 година, пропишано е дека поднесеното обвинение мора да биде конечно пресудено во разумен рок.⁴⁰

Во францускиот ЗКП согласно измените и дополнувањата од 1993, 1997, 2000 и 2004 година предвидени се неколку облици за постапување во насока на забрзување и поедноставување на казнената постапка. Тие во основа може да се поделат во две групи.

Во првата група се поместени облиците на постапување со кои што се одбегнува главиот претрес:

³⁷ За поделбата на казнените дела и за надлежноста на судовите види и во: Goldstein, стр. 244-246.

³⁸ Pieter Verrest, The French Public Prosecution Service, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 8/3, 2000, стр. 210-244.

³⁹ Според J. Pradel, The celerity, стр. 360. B. Laffargue & T. Godefroy, op.cit., стр. 25-26. Holger Barth, "Frankreich", во "Die Beweisaufnahme im Strafverfahrensrecht des Auslands", Freiburg im Breisgau, 1995, стр. 95.

⁴⁰ Според измените што во Законот за кривичната постапка се внесоа со Law n° 2000-516 of 15 June 2000 Article 1, Official Journal of 16 June 2000.

1) Казнена наредба (ordonnance penale)⁴¹ може да се изрече на предлог од јавниот обвинител. Ја изрекува судија во полицискиот суд, без одржување на главен претрес. Казнената наредба ја изрекува судијата, врз основа на доказите од предметот собрани во текот на истрагата, а по предлог на обвинителот, при што судијата во оваа постапка може да донесе одлука за прифаќање или одбивање на предлогот за изрекување на казнената наредба. Доколку судијата смета дека приложените докази кон предлогот за изрекување казнена наредба се недоволни, тој закажува главен претрес, што всушност се оценува како отфрлање на предлогот од јавниот обвинител. Со закажување на главен претрес отпочнува редовната казнена постапка. Пред прифаќањето на предлогот од јавниот обвинител за изрекување казнена наредба, потребна е согласност и од обвинетиот во однос на висината на паричната казна утврдена во казнената наредба. Обвинетиот има право на приговор против казнената наредба во рок од триесет дена од денот на нејзиното изрекување. Доколку обвинетиот поднесе приговор, тогаш се спроведува редовната постапка пред полицискиот суд, а во спротивно казнената наредба станува правосилна. Казнената наредба нема никакво влијание во однос на оштетните побарувања или евентуалната адхезиона (граѓанска) постапка за надомест на штета. Таа единствено може да служи како судска покана за одржување рочиште во случаите кога оштетениот покренал граѓанска постапка за надомест на причинетата штета⁴².

2) Условно откажување од казнено гонење (classement sous condition) спаѓа во рамките на зголемениот опортунитет на обвинителот. Со измените и дополнувањата на францускиот ЗКП од 1992 и 1999 година, на обвинителот му е отворена можноста за наметнување определени обврски спрема обвинетиот, чиешто исполнување резултира со одлука на јавниот обвинител за откажување од казнено гонење. Нормирањето на ваквата можност за обвинителот е со цел опфаќање на случаите кога општествениот интерес не бара гонење на сторителите на лесни кривични дела, но истовремено не се задоволува и со едноставното ослободување од казна на овие сторители. Така, согласно членот 41-1 од ЗКП на Франција предвидено е во случаите кога обвинителот пред донесување на одлуката дали ќе гони или не, на осомничениот му наметнува определени обврски во насока на отстранување на причинетата штета со кривичното дело, прекинување на вознемирувањето на останатите како резултат од поведенијата на осомничениот или пак му наредува преземање определени мерки во полза на неговата општествена ресоцијализација и реинтеграција. Согласно ова, обвинителот условно го прекинува гонењето, а преземањето на гонењето или конечното откажување од гонење ќе зависи од исполнувањето на наметнатите обврски од страна на осомничениот. Како обврски што може да му се наметнат на осомничениот се предвидени: потсетување на неговите законските права и обврски, како и законските последици што може да произлезат по преземањето на таквите негови дејствија; упатување во определена социјална или здравствена установа или пак упатување во определен орган за давање професионална помош; барање за надомест на трошоците и причинетата штета од неговото дејствие; барање од осомничениот неговите дејствија или професионални работи да ги врши во согласност со определни законски одреби и правила, како и упатување на медијација.

Покрај согласноста на сторителот за исполнувањето на наметнатите обврски за примената на условното откажување од казнено гонење не е потребно признание за вината на обвинетиот.

⁴¹ Чл. 525 до чл. 528-2 од ЗКП на Франција.

⁴² Dervieux, стр. 245.

Карактеристично за оваа постапка е и тоа што осомничениот во фазата на истрага нема никакво право на жалба во однос на обврските, а евентуално може да се спогодува со обвинителот за начинот и времето за надоместокот на штетата и исполнување на другите обврски. По исполнувањето на обврските од страна на осомничениот, обвинителот не донесува формално решение, туку согласно начелото на опортунитет т.е. неговото дискреционо право за самостојно одлучување за кои дела ќе спроведе гонењето а за кои дела не, се смета дека тој се откажал од гонењето за конкретното кривично дело.

3) Медијацијата (mediation penale)⁴³ во француското казнено право е регулирана во членот 41-1 од ЗКП на Франција. Имено, како и во постапката за условното откажување од казненото гонење, наместо наметнување на определни обврски на сторителот на кривичното дело, обвинителот согласно членот 41-1, став 1, точка 5, оштетениот и сторителот на казненото дело може да ги упати на постапка за медијација. За упатување на постапка за медијација страните се упатуваат на посебен орган надвор од судот, кој постои за одвивање на постапката за медијација.⁴⁴ По предлог на обвинителот, страните во постапката за медијација првин мора да ја дадат својата писмена согласност,⁴⁵ па врз основа на ваквата согласност обвинителот го прекинува гонењето за времетраење на постапката за медијација. Евентуално постигнатата спогодба помеѓу страните во текот на постапката за медијацијата се склучува во писмена форма и истата потпишана од медијаторот и страните во постапката за медијацијата му се доставува на обвинителот. Обвинителот врз основа на оваа спогодба донесува решение за откажување од гонење. Доколку страните во постапката за медијацијата не постигнат спогодба согласно одредбите од членот 41-1, ст. 3 од ЗКП на Франција, обвинителот го презема гонењето, а оштетениот во текот на редовната постапка ќе може да си го оствари своето оштетно побарување.

4) Спогодување за казната (composition penale) се користи за престапите (delits), но може да се користи и за истапите (contraventions)⁴⁶. За користењето на овој облик на постапување потребно е кумулативно исполнување на два услови: а) првиот услов е да постои признавање на вината од страна на обвинетиот, и б) вториот услов е да станува збор за сторено кривично дело за кое може да се изрече казна затвор до пет години или парична казна најмногу до 3750 евра за престапите и 750 евра за истапите. Покрај овие услови потребна е и согласноста од сторителот за доброволно исполнување на наметнатите обврски. Карактеристично за овој облик на постапување е дека може да постои спогодување за видот на обврските што обвинителот може да ги наметне на сторителот на кривичното дело. Генералната карактеристика на разнобразноста на санкциите во француското право е задржана и во овој облик на постапување, па обвинителот на располагање има широка палета од обврски, ограничувања односно забрани: плаќање на определен паричен износ, согласно тежината на кривичното дело, во државниот буџет; предавање на предметот односно стварта што била направена за извршување на кривичното дело односно настанала со извршувањето на кривичното дело; предавање на сопственото моторно возило, со цел негова имобилизација во период до шест месеци; предавање на возачката дозвола или дозволата за лов или риболов во период до шест месеци; извршување на општокорисна работа во времетраење од шеесет часа, во период не подолг од шест месеци; следење на обука или работење во определени органи за социјална

⁴³ Jean -Pierre Bonafé - Schmitt, "La Médiation Pénale en France et aux États-Unis", Maison des Sciences de l'Homme, Réseau Européen Droit et Société, 1998.

⁴⁴ Уредени согласно одредбите од чл. Д. 15-1 и следни од ЗКП на Франција.

⁴⁵ Види: чл. 41-1 став. 2 од ЗКП на Франција.

⁴⁶ Види: чл. 41-2 и 41-3 од ЗКП на Франција.

заштита или здравствена заштита, во рок од три месеци и тоа во период не подолг од осумнаесет месеци; забрана за издавање чекови или работење со платежни картички во период од шест месеци; забрана за состанување со другите соизвршители или соучесници во извршувањето на кривичното дело, жртвата на кривичното дело или посетување на местото каде што било сторено кривичното дело во рок од шест месеци; забрана за напуштање на територијата на Република Франција во рок од шест месеци; должност за полагање на тестот за стекнување на француско државјанство; привремено отселување од домот или местото на престој доколку во него престојуваат децата и/или другиот сопружник или член на семејството кога било сторено кривичното дело што во себе опфаќа и акти на семејно насилство во рок од шест месеци. Потврдата за примена на наведените обврски, ограничувања односно забрани дава претседателот на судот, и по неговата дадена согласност може да се пристапи кон имплементација на наведените обврски, ограничувања односно забрани. Не е можно мерките да бидат правосилни доколку судот не ја даде својата согласност. Во случај на несогласување на судот со предвидените мерки од страна на обвинителот, се спроведува редовната казнена постапка. Овие присилни обврски, ограничувања односно забрани и записникот за нивно одобрување од страна на судот му се достапни и на оштетениот. Доколку сторителот не ги исполни или делумно ги исполни наметнатите обврски и ограничувања, односно не се придржува или делумно се придржува кон наметнатите забрани, обвинителот ја продолжува постапката и изготвува обвинителен акт којшто го доставува пред надлежниот суд. Во случај кога е поднесен обвинителен акт, се земаат предвид извршените обврски, односно почитуваните ограничувања и забрани од страна на судот при одмерување на видот и висината на кривичната санкција⁴⁷. Конечно оваа постапка може да се примени само доколку обвинетиот е полнолетно лице и доколку не се работи за сторено печатарско кривично дело, политичко кривично дело и кривично дело убиство од небрежност⁴⁸.

Во втората група се поместени облиците на постапување со кои што се поедноставува главниот претрес и се донесува пресуда со редуцирана кривична санкција врз основа на определени процесни дејствија како на обвинителот, така и на обвинетиот и неговиот бранител:

1) Постапката за спогодување за судската надлежност (disqualification) со право може да се класифицира како најблизок до агло-саксонското спогодување за содржината на обвинението (charge bargaining), и најблизок до делот од постапката за спогодување за вината на обвинетиот, односно делот за спогодувањето околу фактите (fact bargaining). Спогодувањето на странките во постапката за спогодувањ за судската надлежност може да се однесува на правната квалификација на кривично делото како и во однос на фактите врз основа на кои што се врши неговото супсумирање под определена правна квалификација. Со ваквото спогодување, преку намалувањето на тежината на стореното дело за кое што гони обвинителот, всушност се менува судот којшто е надлежен за пресудување на конкретните дела. Односно, наместо судење пред поротниот суд, преку спогодувањето на обвинителот и обвинетиот и неговиот бранител, обвинителот може да се согласи да покрене обвинителен акт пред судот за престапите а постапка се нарекува *correctionnalisation* и наместо покренување на постапка за престапи (delits) пред судот за престапите, обвинителот може да се согласи да покрене постапка пред полицискиот суд за сторено истап (contravention) и оваа постапка се нарекува *contraventionnalisation*. За спроведување на оваа постапка

⁴⁷ Чл. 41-2 ст. 2-6 ЗКП на Франција.

⁴⁸ Dervieux, стр. 286-287.

потребна е согласноста од двете странки. Придобивката од спогодувањето за обвинителот може да биде директна заштеда на неговите ресурси, поради фактот што за полесните дела постапката е поедноставена, се одбегнуваат сложената постапка на избор на порота и врз основа на признанието на вината од страна на обвинетиот на обвинителот во значителна мерка му е олеснето собирањето и изведувањето на доказите, што вообичаено се одвива во текот на главниот претрес. Придобивки од примената на овој облик на постапување во однос на обвинетиот се: скратено траење на постапката, поради признанието на вината обвинетиот се изведува пред суд од понизок ранг и се гони за основното кривично дело или за некои негови привилегирани (полесни) облици, со што во најголемиот број случаи може да смета на изрекување на полесна санкција од страна на судот.

2) Постапката по претходно признавање на вината (comparution sur reconnaissance prealable de culpabilite или plaider coupable)⁴⁹ ја претставува најрадикалната измена на ЗКП на Франција донесена во 2004 година. Така, доколку обвинетиот во претходната постапка ја признае вината пред обвинителот, обвинителот може да му предложи на судот да изрече поблага казна и тоа казната да биде изречена само врз основа на презентираниите докази и преку одржување на модификуван и скратен главен претрес. Формален услов за покренување на оваа постапка е да се работи за полнолетен извршител на кривично дело, и делото да не спаѓа во категориите на кривични дела против печатот или да не се политички кривични дела, ниту пак убиства од небрежност, ниту кривично дело за кое што се предвидени посебни постапки за обвинување⁵⁰. Покрај овие услови потребно е да станува збор за кривично дело - престап (delits) за кое што е предвидена казна затвор до пет години или парична казна, а за пресудување по овие дела да е надлежен судот за престапи⁵¹. Во случаите кога станува збор за престап (delites) и обвинетиот ја признал вината за тоа дело во текот на истрагата, обвинителот на сопствена иницијатива или обвинетиот преку барањето до обвинителот може да побараат од судот изрекување на ублажена казна затвор, не повисока од една година или ублажена до една половина од законски предвидената казна или изрекување на условна осуда. Во случаите кога за тоа кривично дело е предвидена парична казна, тогаш обвинителот може да побара изрекување парична казна не повисока од законскиот максимум на паричната казна за кривичните дела delits⁵². По поднесувањето на предлогот за изрекување на казната до судот, обвинетиот има право во рок од десет дена да се изјасни дали ја прифаќа или не предложената казна. Доколку ја прифати, предлогот веднаш се доставува до судијата и тој продолжува со преземање на следните процесни дејствија. Ако во рок од десет дена не се добие согласност од обвинетиот се смета дека не постои согласноста за примена на оваа скратена постапка и се спроведува редовната казнена постапка⁵³. Во текот на постапката по претходно даденото признавање на вината е предвидена задолжителна одбрана за обвинетиот. Во случаите кога е доставен предлогот до судот, судијата е должен да закаже главен претрес на којшто е должен да ја утврди фактичката заснованост на признанието на вината на обвинетиот. Притоа, тој се охрабрува потемелно да ги утврди фактите врз основа на кои што е дадено признанието⁵⁴. Пред донесувањето на одлуката судијата ја известува и жртвата односно оштетениот со кривичното дело, заради заштита на нивните права, кои во

⁴⁹ Уредено во чл. 495-7 до чл. 495-13 од ЗКП на Франција.

⁵⁰ Чл. 495-16 ЗКП на Франција.

⁵¹ Чл. 495-7 ЗКП на Франција.

⁵² Чл. 495-8 ЗКП на Франција.

⁵³ Чл. 495-9 и 495-10 ЗКП на Франција.

⁵⁴ Оп. цит. Hodgson, стр. 60.

текот на скратениот главен претрес може да го истакнат своето оштетно побарување⁵⁵. Во фазата на оценувањето на предлогот, судијата одлучува само врз основа на предложените докази од страна на обвинителот и нема право да побара дополнително изведување на определени докази, затоа што согласно одредбите од членот 495-11 и 495-12 од ЗКП, тој може или да го прифати или да го отфрли предлогот. Во случаите кога е отфрлен предлогот за донесување ваков вид пресуда, сите записници од преземените дејствија и изјавите дадени во оваа постапка не може да претставуваат доказ пред судот за престапи во редовната казнена постапка.

Покрај горенаведените облици на забрзани и поедноставени постапки, предвидена е и можноста за донесување на **пресуда во скратена постапка** (*comparution immediate*) и тоа во случаите кога обвинетиот е затечен *in flagranti* при сторувањето на кривичното дело односно непосредно по сторувањето на кривичното дело – престап (*delits*) за коешто е предвидена казна затвор до седум години⁵⁶. Оваа постапка може да се примени и во случаите на непосредно обвинување, односно кога е сторено кривично дело за кое што е предвидена казна затвор до две години⁵⁷ и постојат доволно докази да се смета дека е завршена фазата на истрагата и може да се започне со главнот претрес.

2.4. Холандија

А) Организација на судството и обвинителството

Судството во Холандија има централна положба во однос на владеењето на правото и зајакната уставна позиција по измените од 2002 година.⁵⁸ За функционирање на судството е основано посебно државно тело Судски совет, а на судовите во државата им е оставена одговорноста да сопствено организирање согласно внатрешните состојби, проблеми и потреби. На овој начин судовите се зајакнаа како ентитети, сите имаат колегијални совети кои носат одлуки важни за конкретниот суд со кој раководи претседателот на судот. Судовите пред Судскиот совет одговараат во однос на користењето на средствата одобрени од Советот а не во однос на судските одлуки што ги носат при правораздавањето. Судскиот совет го известува Министерот за правда за начинот на користење на средствата, но откако судовите добија интерна автономија значително се намалени можностите за влијание на Министерот за правда врз нивната работа, туку поседува само политичка одговорност за нивното функционирање.

Во однос на организацијата на судовите, Холандија е поделена на 19 области, секоја област има Обласен суд во рамките на кој функционираат подобласни судови.⁵⁹ Секој обласен суд интерно е поделен во максимум пет оддели по различни правни области. Наведените 19 области се поделени во пет апелациони подрачја, апелацините судови се исклучиво второстепени судови и постапуваат по одлуките на обласните судови.

Постојат и два посебни жалбени судови: а) Централен жалбен суд (*Central Appeal Tribunal*) со седиште во Утрехт во однос на случаите кои засегаат во социјалната сигурност и јавните служби и б) Трговски и индустриски жалбен суд, со седиште во Хаг, како посебен административен суд за прашањата сврзани за социјално-економското административно право.

⁵⁵ Види: член 495-13 ЗКП на Франција.

⁵⁶ Види: чл. 394 од ЗКП на Франција.

⁵⁷ Види: чл. 395 од ЗКП на Франција.

⁵⁸ <http://www.rechtspraak.nl/information+in+english>.

⁵⁹ Има вкупно 61 на целата територија на Холандија.

Врховниот суд на Холандија, сместен во Хаг, се грижи за воедначена примена на правото, постапува по барања за преиспитување како пониските судови го примениле правото и не се занимава со утврдување фактичка состојба.

Јавното обвинителство (*openbaar ministerie*)⁶⁰ е независно од судството и е под надлежност на Министерот за правда на Холандија. Постои посебен Совет на јавни обвинители составен од петмина обвинители од кои еден раководи со неговата работа. Овој совет им дава национални упатства на регионалните јавни обвинителства (*parketten*) и се грижи за востановување воедначено обвинителско работење на територијата на државата. Регионални јавни обвинителства има во секој од деветнаесетте области⁶¹. Во јавното обвинителство има обласни јавни обвинители кои постапуваат пред обласните судови, надлежни (јурисдикциони) јавни обвинители кои постапуваат пред апелационите судови и национални јавни обвинители кои преземаат активности на истражување и казнено гонење на организираниот криминалитет и кривични дела од меѓународен карактер.

Б) Начело за забрзување на постапувањето и посебни облици на забрзани односно поедноставени постапки

Начело на забрзување односно, на експедитивност во постапувањето прифатено е како посебно начело и во ЗКП на Кралството Холандија,⁶² поради согледувањата во практиката дека постојат сериозни одолговлекувања на казнената постапка.⁶³ Како резултат на вака прифатеното начело постои можност осомничениот да бара прекинување на претходната постапка, доколку постои нејзино непотребно одолговлекување. Имено, откако започнала претходната постапка во рок од два месеца јавниот обвинител мора да одлучи дали постапувањето ќе продолжи или не. Започнатото судење мора да се одвива без прекини⁶⁴, а секое пречекорување на пропишаните рокови доведува до прогласување на гонењето за недозволено односно до намалување на казната.

Казнената постапка на Холандија го следи евро-континенталниот модел на мешана постапка. Казнено-правниот систем во голема мерка се базира врз францускиот систем, а позитивното казнено процесно право се темели врз ЗКП на Холандија од 1926 година. Главното оружје на учесниците во казнената постапка во Холандија за скратување и забрзување на казнената постапка се гледа преку

⁶⁰ <http://www.interpol.int/public/Region/Europe/pjsystems/Netherlands.asp>.

⁶¹ Hans de Doelder, *The Public Prosecution Service in the Netherlands*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 8/3, 2000, стр. 187-209.

⁶² Подетално кај Corstens&Nijboer, "Reform movements in criminal procedure and the protection of human rights in The Netherlands", *International Review of Penal Law*, vol. 64, 3-4/1994, стр. 1149; A.H.J.Swart, "The Netherlands", во "Criminal procedure systems in the European Community", Butterworth & Co., 1993, стр. 293; P.J.P.Tak, "The Netherlands", HEUNI, Helsinki, 1993.

⁶³ Меѓу дата на апсење и одлука на понизок суд поминуваат, во просек, 12-13 месеци, J.Pradel, *The celerity*, стр. 344; додека во 1981 првостепените судови одлучувале, во просек, за 181 ден, во 1987 им биле потребни 275 дена, B.Laffargue & T.Godefroy, "The situation in European countries from the point of view of delays in the criminal justice system as regards adults", *Delays in the criminal justice system, Criminological research*, vol.XXVIII, Council of Europe Press, 1992, стр. 37. Додека во 1983 на јавниот обвинител му биле потребни во просек 110 дена, во 1990 времето се зголемило на 131 ден. Постапката пред судовите, пак, во 1990 во просек изнесувала дури 490 дена, како што наведува Ingrid Van de Reyt, "Niederlande", стр. 287, во "Die Beweisaufnahme im Strafverfahrensrechts im Auslands", Freiburg im Breisgau, 1995.

⁶⁴ Постои рок од 15 дена помеѓу последното сослушување и пресудувањето, наведено кај Jean Pradel, "The celerity of criminal procedure in comparative law", *International Review of Penal Law*, vol.66, 3-4/1995, стр. 362.

начелото на опортунитет во казненото гонење од страна на обвинителот. И додека, Холандија го следи системот на поделба на кривичните дела на потешки и полесни, во однос на поставеноста и надлежностите на обвинителот и на истражниот судија во голема мерка го има прифатено францускиот модел⁶⁵, така што како дополнување на начелото на опортунитет се предвидува и постапката за трансакција.

Во рамките на анализата на решенијата присутни во казненото-процесно законодавство кои водат кон забрзување односно поедноставување на казнената постапка може да се издвојат:

1) Постапката за трансакција е воведена со измените и дополнувањата на холандскиот ЗКП од 1986 година, така што се предвидува можноста обвинителот да се откаже од казниот прогон доколку обвинетиот ја надомести штетата, плати определен паричен износ во полза на буџетот, или пак доколку се согласи на извршување на некоја алтернативна мерка. Така, согласно членот 74 од холандскиот ЗКП, за кривичните дела (и полесните и потешките) за кои што е предвидена казна затвор до шест години или изрекување на парична казна, обвинителот може да го услови откажувањето од гонењето доколку осомничениот исполни некои од наметнатите активности. Трансакцијата може да се изврши сè до поднесувањето на обвинителниот акт до судот, односно во текот на истрагата. Трансакцијата може да се примени само доколку обвинителот располага со доволно докази против осомничениот, врз основа на кои може да поднесе обвинителен акт. Притоа, за исполнување на активностите од осомничениот потребна е неговата согласност, но не и признанието за вината за стореното кривично дело што му се става на товар. На осомничениот, согласно чл. 74. 2 од ЗКП, може да му се наметнат следниве обврски: надомест на причинетата штета, плаќање на паричен износ во висина од најмалку две евра па сè до посебниот законски максимум за тоа дело, јавно да и се извини на жртвата од казненото дело, да се подложи на соодветен третман (во случаите кога сторителот е зависник од дроги или алкохол), како и одземање на возачката дозвола во период од шест месеци.

2) Казнената наредба е внесена во ЗКП на Холандија со измените и дополнувањата на Законикот за казнена постапка од 2006 година кога во насока на прифаќање на постапка којашто само оддалеку наликува на постапката за спогодување за вината на обвинетиот беше пропишан облик на скратување на постапката преку прифаќање елементи на спогодување односно изрекување казнена наредба. Таа претставув допрецизирање на институтот на условното откажување од гонењето на обвинителот или холандски модел на постапката за трансакција. Имено, преку институционализирањето на казнената наредба, холандскиот законодавец само ја дорегулирал постапката на условното откажување од гонење на обвинителот, што во голема мерка се потпира на начелото на опортунитет на гонењето од страна на обвинителот. Условите за изрекување на казнената наредба се истите врз основа на кои што обвинителот може да ја примени трансакцијата или да се откаже од гонењето, но при изрекување казнена наредба целата постапка е поформална и потранспарентна. Обврска е казнената наредба да се изготви во писмена форма и се доставува до осомничениот заедно со доказите кои што го товарат за сторено конкретно кривично дело.⁶⁶ Осомничениот има право на приговор во однос на висината или тежината на наметнатите обврски. Доколку осомничениот во рок од петнаесет дена не поднесе приговор до надлежниот суд, тогаш се претпоставува дека тој ја прифатил казнената наредба и должен е да ги исполни наметнатите обврски.

⁶⁵ Оп. цит. Brants-Langeraar, стр. 2 и сл.

⁶⁶ Види член 257- а до х од Законикот за казнена постапка на Холандија.

Доколку осомничениот не се придржува кон казнената наредба, обвинителот поднесува обвинителен акт пред надлежниот суд и се спроведува редовна казнена постапка. Доколку обвинетиот ја прифати казнената наредба тогаш се воспоставува претпоставката на *res judicata* и обвинителот не може да презема дополнителни дејствија во однос на истиот сторител и истото кривично дело. Согласно одредбите од ЗКП на Холандија исклучена е можноста за какви било договарања или спогодувања помеѓу обвинителот и осомничениот при постапката за казнена наредба. Исто така, не е предвидена задолжителната одбрана на осомничениот во текот на оваа постапка. Па така, во зависност од волјата на осомничениот во случаите кога за стореното кривично дело е предвидена парична казна повисока од 2000 евра, обвинителот може да го сослуша осомничениот во присуство на неговиот бранител. Согласно правилото дека изречената казнена наредба ја заснова претпоставката на *res judicata* за конкретното кривично дело, предвидено е и водењето на посебни евиденции за лицата на кои што им биле изречени казнени наредби и истите може да бидат јавно достапни за трети лица, освен во случаите кога тие може да претставуваат злоупотреба на правата на осомничениот или на некое друго лице.

3) Спогодувањето за висина на казната во холандскиот систем на казнена правда сè уште не претставува дел од ЗКП, туку е регулирана согласно Законот за заштита на сведоците, неколку пресуди на Врховниот суд на Холандија⁶⁷, како и Директивата за постапување на обвинителите⁶⁸. Можноста за спогодување е предвидена само во случаите кога е сторено кривично дело од областа на организираниот криминал и за тоа дело е предвидена казна затвор од најмалку четири години, или пак за кое било кривично дело за кое што е предвидена казна затвор од најмалку осум години, а сторителот се согласува да биде крунски сведок против останатите соизвршители на односните кривични дела. Така, само во овие случаи обвинителот може да се спогоди со обвинетиот за сметка на даденото сведочење, обвинителот да побара од судијата полесна санкција, односно да му предложи на судот да изрече санкција што е намалена за една третина. Ваквата спогодба помеѓу обвинителот и обвинетиот и неговиот бранител мора да биде склучена во писмена форма. Преку склучувањето на спогодбата помеѓу обвинителот и обвинетиот во писмена форма се обезбедува доказ дека истата и ќе се исполни, односно јасно се утврдени правата и обврските како на обвинителот така и на обвинетиот, што пак резултира со исклучувањето на било каквите дополнителни условувања за давањето на сведочењето било од страна на обвинителот, било од страна на обвинетиот.

2.5. Хрватска

А) Организација на судството и обвинителството

Во Република Хрватска во подножјето на судската пирамида⁶⁹ се општинските судови кои судат во прв степен и се организирани во три облици: општински судови со стеснета надлежност (за кривични дела за кои може да се изрече парична казна или затвор до пет години), општински судови со проширена надлежност (за кривични дела за кое е запретена парична казна или казна затвор до десет години) и општински судови со полна надлежност кои освен предметите за кои постапуваат судовите со проширена надлежност постапуваат и во предмети против малолетни сторители на кривични дела. Следни во судската

⁶⁷ Законот за заштита на сведоците и соработниците на правдата од 1999 година и од 2001/2, како и пресудите на Врховниот суд со број: 799 од 1998; 565 и 567 од 1999 година, Brants-Langeraar, стр. 24.

⁶⁸ Директива бр. 138 од 20.07.2001 година, Brants-Langeraar, стр. 24.

⁶⁹ Davor Krapac, Kazneno procesno pravo, prva knjiga: Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2003, стр. 123 и следните.

хиерархија се Жупаниските судови кои имаат и првостепена и второстепена надлежност: во прв степен судат за кривични дела за кои е запрета казна затвор над 10 години или долгогодишен затвор, за сите тешки облици на кривични дела од областа на организираниот криминалитет. На врвот на пирамидата е Врховниот суд на Хрватска кој се грижи за единствена примена на правото и обезбедување на рамноправност на граѓаните пред законот.

Државното обвинителство⁷⁰ е самостоен и независен правосуден орган овластен да ги гони сторителите на кривични и на други со закон казниви дела. Организирано е според принципот на хиерархија и ја следи судската организација, па така постојат: општинско, жупаниско и републичко државно обвинителство. Во состав на државното обвинителство се наоѓа и Управата за сузбивање на корупцијата и организираниот криминалитет (УСКОК) како посебно државно обвинителство кое презема казнен прогон за кривичните дела од подрачјето на корупцијата и организираниот криминалитет.

Б) Посебни облици забрани и поедноставени постапки

Во ЗКП на Република Хрватска предвидени се неколку облици на постапување кои водат кон скратување односно забрзување на казнената постапка:

1) **Условно откажување од гонење од страна на обвинителот** (чл. 175 и 176 од ЗКП на Хрватска⁷¹) е предвидена како можност за неспроведување гонење од страна на обвинителот, доколку осомничениот ги преземе наметнатите дејствија од страна на обвинителот и со тоа ги отстрани штетните последици од стореното казнено дело. Иако, Хрватскиот систем на казнена правда го предвидува начелото на законитост во гонењето, сепак овој институт може да се гледа како проширен опортунитет на обвинителот во гонењето и се предвидува да се користи под точно определени услови⁷². Оваа постапка претставува типична мерка на трансакција, при што преземањето на гонењето од страна на обвинителот зависи исклучиво од волјата на осомничениот. Односно, доколку тој ги преземе наложените активности, тогаш обвинителот донесува решение за отфрлање на кривичната пријава, и со тоа да се откаже од гонењето. Преземањето на обврските од страна на осомничениот не зависи од неговото признание на вината, односно за условното откажување од гонењето на обвинителот и при преземањето на овие активности од страна на осомничениот не е предвиден условот за признавањето на неговата вина. Формален услов за спроведувањето на овој облик на постапување претставува видот на кривичното дело, односно предвиден е за кривичните дела за кои што е предвидена казна затвор до три години или парична казна. Покрај тоа, потребно е да станува збор за дело кое што е сторено со понизок степен на вина, како и настанатите штетни последици да се незначителни. Степенот на вината во овој случај не претставува основа за спогодување помеѓу обвинителот и осомничениот, туку претставува основа за разграничување на кривичните дела. Односно, иако генерално при правната квалификација на кривичното дело, обвинителот секогаш може да утврди полесна правна квалификација на стореното кривично дело, сепак во овие случаи, не може или е потешко спогодувањето за вината со осомничениот, поради фактот дека вината е врзана и со отсуството или незначителноста на штетните последици. Ваквата поврзаност, *de facto* ја лимитира можноста на обвинителот за спогодување, и тоа заради неможноста за прикривање или преиначување на

⁷⁰ Davor Krapac, *Kazneno procesno pravo*, prva knjiga: Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2003, стр. 145 и следните.

⁷¹ Согласно пречистениот текст на ЗКП од 2003 настаната е ренумерација на членовите од ЗКП, така што согласно пречистениот текст членовите 175 и 176 сега се 184 и 185.

⁷² Tomasevic, Krapac & Gluscic, стр. 137 и сл.

фактите од страна на обвинителот, затоа што тој не може да ја прикрие незначителноста на штетата затоа што поради примената на опортунитетот, т.е. на хрватскиот тип на трансакција е потребна и согласноста на оштетениот. Обвинителот на осомничениот може да му наметне некоја од следниве обврски: да ја надомести или отстрани причинетата штета; да плати определен износ на пари во некоја хуманитарна организација или во фондот за надомест на штети причинети со кривичните дела; извршување на определен број часови општокорисна работа; плаќање издршка и подложување на третман за лечење зависности од дроги или други супстанции. Доколку осомничениот ги изврши наметнатите обврски, обвинителот носи формално решение со кое ја отфрла кривичната пријава.⁷³ Доколку осомничениот не се придржува кон обврските, обвинителот, согласно одредбите од ЗКП може да одлучи да се продолжи со гонењето и да поднесе обвинителен акт до надлежниот суд. Оваа постапка, согласно одредбите од членот 176 (185) од ЗКП на Хрватска, може да се применува и во случаите кога осомниченото лице учествувало во извршувањето на некои кривични дела од областа на организираниот криминал или било член на злосторничко здружение. Така, обвинителот може да се откаже од гонењето, односно да ја отфрли кривичната пријава, доколку осомниченото лице се согласи да биде заштитен сведок против останатите членови на тоа здружение. Во овие случаи се применуваат и одредбите од Законот за заштита на сведоците и соработниците на правдата. Значи, во овие случаи станува збор за постапка *sui generis* од членот 175 (184) од ЗКП на Хрватска⁷⁴. Условното откажување од гонење јавниот обвинител може да го искористи и во случаите кога поднел обвинителен акт, па сè до започнувањето на главниот претрес, кога согласно членот 291 (односно 308 од пречистениот текст на ЗКП), обвинетиот ги исполни наметнатите услови од страна на обвинителот, предвидени согласно членот 175 (184) од ЗКП на Хрватска.

2) Казнена наредба⁷⁵ постои во хрватскиот ЗКП од 1997 година како можност за донесување пресуда без одржување на главниот претрес. Казнената наредба ги содржи сите стандардни - традиционални карактеристики на овој облик на спогодување и може да се примена во однос на кривичните дела за кои што е пропишана казна затвор до три години или, пак, парична казна како главна казна. Казнената наредба ја донесува судијата-поединец врз основа на собраните докази во текот на истрагата. Доколку судијата смета дека нема доволно докази врз основа на кои што може да ја изрече казнената наредба, донесува решение со кое го закажува главниот претрес. При давањето предлог за донесување казнена наредба, јавниот обвинител, покрај доказите, на судијата му доставува и предлог за висината на казната, односно, предлог за изрекување на парична казна во висина од десет до сто дневни глоби, изрекување судска опомена, забрана за управување со моторно возило во времетраење до две години, одземање на предмети или одлука за објавување на пресудата за изрекување на казнената наредба во јавните медиуми. За изрекувањето казнената наредба неопходна е согласноста од обвинетиот, кој, пак, има право на приговор во однос на казнената наредба во рок од осум дена од нејзиното донесување. Доколку постапи според обврските наметнати со казнената наредба, се смета дека обвинетиот се откажал до правото на приговор.

3) Донесување пресуда во текот на истрагата е третиот облик на постапување кое води кон забрзување на казнената постапка. Овој облик на пресуда е предвиден во Законот за измени и дополнувања

⁷³ Види: ст. 3 од чл. 175, односно 184, ЗКП на Хрватска.

⁷⁴ Види: Крстуловиќ, стр. 153-160.

⁷⁵ Види Глава 26, чл. 446 до 450, ЗКП на Хрватска.

на ЗКП од 2002 година⁷⁶. Станува збор за решение со кое што на истражниот судија му се дава овластувањето да донесе пресуда во текот на истрагата, кое според својата природа наликува на италијанскиот модел на донесување на пресуда врз основа на спогодбата помеѓу странките во однос висината на казната. Формален услов за изрекување на оваа пресуда, претставува предлог заеднички потпишан од страна на обвинителот и на бранителот којшто се однесува нависината на казната. Ваквиот предлог може да се достави во текот на истрагата до истражниот судија, доколку се работи за спроведување на истражни дејствија со кои се утврдува дека осомничениот е сторител на кривично дело за кое што е предвидена казна затвор до десет години. Притоа, во предлогот за казната обвинетиот и обвинителот може да се согодат за изрекување казната во висина до најмногу една третина од посебниот законски максимум предвиден за конкретното кривично дело. Покрај казната затвор може да се побара од истражниот судија да изрече и некоја алтернативна казна или пак условна осуда. Во текот на целата постапка, обвинетиот е должен да има свој бранител, а доколку не е во можност да си обезбеди бранител, судот му назначува бранител по службена должност. Карактеристичното за овој облик на пресуда е што таа се донесува без одржување на главниот претрес и во однос на неа обвинетиот нема право на жалба во однос на погрешно утврдена фактичка состојба. Значи, се смета дека ваквата пресуда е врз основа на неспорно утврдената фактичка состојба. Иако, постигнувањето на спогодбата за видот и висината на санкцијата не се смета за признавање на вината од обвинетиот, сепак бранителот или обвинетиот во понатамошната постапка, по донесувањето на одлуката од страна на истражниот судија, не може истата да ја напаѓаат преку изнесување нови докази во однос на исклучување на противправноста или на вината за делот од обвинението за кое што се спогодиле со предлогот доставен од страна на обвинителот⁷⁷. Во понатамошниот тек од постапката истражниот судија е должен да го опомене обвинетиот за последиците од спогодувањето, и доколку тој се согласи со предлогот за видот и висината на санкцијата, истражниот судија може да ја изрече само предложената санкција, при што во образложението ги изнесува само околностите врз основа на кои ја одмерил казната. Доколку истражниот судија не се согласува со предлогот на обвинителот и обвинетиот за видот и висината на санкцијата, или смета дека не се исполнети законските основи за спроведување на оваа постапка, за ова барање, ќе одлучи повисокиот - жупанискиот суд, како второстепен орган. Странките имаат право на жалба против ова решение. Интересно е решението на Хрватскиот законодавец и во однос на надоместокот на трошоците во оваа постапка. Имено, доколку истражниот судија ја прифати спогодбата помеѓу обвинителот и обвинетиот, тогаш обвинетиот се ослободува од обврската за надоместок на трошоците на постапката, што може да се оцени како еден вид поттик за обвинетиот да се согласи на донесување пресуда во текот на истрагата.

4) Четвртион облик за забрзување на казнената постапка се однесува на случаите кога во текот на главниот претрес обвинетиот ќе ја признае вината во однос на сите точки од обвинението. Во овие случаи судот во понатамошниот тек од претресот, ценејќи дека признанието е во согласност со собраните докази во текот на истрагата, ќе ги изведе само потребните докази за одмерување на висината на санкцијата. Односно, доколку обвинетиот ја признал вината, тогаш судот нема повторно да ги изведува на главниот претрес доказите во однос на фактичката состојба и вината на сторителот, туку веднаш преминува

⁷⁶ Чл. 190-а, Закон за измени и дополнување на ЗКП на Хрватска, 2002 година.

⁷⁷ Чл. 109-а, ст. 4, Закон за измени и дополнувања на ЗКП на Хрватска, 2002 година.

на фактите важни за избор на видот и за одмерување на висината на казната. Преку овој облик на постапување, хрватскиот законодавец, сакал да ги заштеди судските ресурси од непотребното повторно изведување на доказите на главниот претрес, а истите, пак, поткрепени со признанието на вината на обвинетиот, неспорно упатуваат кон заклучокот дека обвинетиот е казнено одговорен за сторувањето на кривичното дело. Во однос на вака донесената пресуда, обвинетиот нема право на жалба во која што како основ би ја навел погрешно или нецелосно утврдената фактичка состојба.

2.6. Босна и Херцеговина

А) Организација на судството и обвинителството

Судовите во Босна и Херцеговина⁷⁸ се самостојни и независни и судат врз основа на уставот и законите. Со оглед на сложената внатрешна државна организација и надлежноста на судовите се дели на надлежност на ниво на Федеративна Босна и Херцеговина, на ниво на државата Босна и Херцеговина, Република Српска и Дистриктот Брчко на Босна и Херцеговина.

На ниво на Федеративна Босна и Херцеговина судската функција ја вршат судовите од општа односно редовна судска надлежност: општинските судови, кантоналните судови и Врховниот суд на Федеративна Босна и Херцеговина.

Судската функција на ниво на државата Босна и Херцеговина ја врши Судот на Босна и Херцеговина составен од кривично, апелациско и управно одделение и општа седница на сите судии. Кривичното одделение има три оддела: а) за воени злосторства, б) за организиран криминалитет, за стопански криминалитет и за корупција и в) за сите останати кривични дела.

Во Република Српска постојат основни судови, окружни судови и Врховен суд на Република Српска.

Во Дистриктот Брчко на Босна и Херцеговина постојат основен суд и апелационен суд.

Јавното обвинителство⁷⁹ ја следи сложената и поделена структура на судската организација и постои: обвинителство на државата Босна и Херцеговина, федералното обвинителство, обвинителството на Република Српска и јавното обвинителство на Дистриктот Брчко. Воедно постојат и кантонални и окружни обвинителства. Обвинителствата се организирани според принципите на хиерархиска сурбодинација и централизам (монократско уредување).

Б) Посебни облици забрзани и поедноставени постапки

Компаративното истражување ја следи номенклатурата на одредбите од ЗКП на државата Босна и Херцеговина, кој има отидено најдалеку од европските држави во прифаќањето на акузаторните елементи во својата казнена постапка. Во ЗКП на БиХ од 2003 година, се предвидени две основи за забрзување на казнената постапка:

1) Признавањето и спогодувањето за вината на обвинетиот во текот на истрагата или во текот на главниот претрес, при што БиХ го има прифатено класичниот модел на спогодување во однос на видот

⁷⁸ Hajrija Sijerčić- Čolić, Krivično procesno pravo, Knjiga prva – Krivičnoprosecni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2005, стр. 133.

⁷⁹ Hajrija Sijerčić- Čolić, Krivično procesno pravo, Knjiga prva – Krivičnoprosecni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2005, стр. 164.

и висината на санкцијата помеѓу обвинителот и обвинетиот којшто во оваа постапка задолжително е застапуван од неговиот бранител. Оваа спогодба за видот и висината на санкцијата⁸⁰, претставува облик на спогодување за видот и висината на кривичната санкција (sentence bargaining) од традиционалниот англо-саксонски институт на спогодување (plea bargaining), односно од постапката за спогодување за вината на обвинетиот. Имено, согласно поставеноста, постапката за спогодувањето за вината на обвинетиот, се врши во текот на истражната постапка пред судијата за спроведување претходното сослушување. Доколку бидат исполнети законските услови за признавање на вината: а) обвинетиот да е свесен и да ги разбира последиците од признавањето на вината; б) признанието на вината да е доброволно; и в) да има доволно докази со кои што се потврдува вината на обвинетиот, судијата за спроведувањето на претходните сослушувања во рок од три дена ќе закаже рочиште за изрекување на санкцијата. Доколку, пак, обвинетиот се изјасни како невин или судот смета дека не е исполнет некој од горенаведените законски основи, признанието на вината нема да има никакво правно дејство во текот на главниот претрес. Истите законски предуслови се предвидени и во случајот кога обвинетиот во текот на главниот претрес ја признае вината. Единствена разлика е таа што постапката се одвива пред судечкиот судија, и што по добивањето признанието, судечкиот судија само ја определува санкцијата. Во врска со признавањето на вината на обвинетиот, согласно одредбата од членот 230 од ЗКП на БиХ, се предвидува можноста при спогодувањето, заради добивање признание, обвинителот да се согласи за стореното кривично дело да му предложи на судијата изрекување санкција што е под посебниот законски минимум определен за тоа кривично дело. Со други зборови, доколку осомничениот односно обвинетиот, соодветно на фазата од казнената постапка во која што се дава признанието, ја признае вината, како компензација обвинителот ќе предложи добивање поблага санкција. Сепак, последниот збор за изрекување на видот и висината на санкцијата ја има судот, којшто може, но не мора, да ја прифати согланоста за признавање на вината на обвинетиот. На донесената пресуда врз основа на признанието на вината на обвинетиот не е дозволена жалба.

2) Вториот основ за забрзување на казнената постапка, согласно одредбите од ЗКП на БиХ, претставува **казнената наредба**,⁸¹ која се изрекува во случаите кога сторителот извршил казнено дело за кое што е предвидена казна затвор до 5 години или парична казна, а во текот на истрагата се собрани докази кои што недвосмислено упатуваат на заклучок дека осомничениот го сторил делото то му се става на товар, јавниот обвинител може да бара од судот изрекување казнена наредба против обвинетиот без одржување главен претрес. Пред да ја донесе одлуката за изрекување казнена наредба, судијата мора, по службена должност да утврди дали делото за кое што обвинителот бара да се изрече казнена наредба е во групата кривични дела за кои е предвидена казна затвор до пет години или парична казна, должен е да утврди дали обвинетиот ја признава вината за тоа дело, дали обвинетиот се согласува со изрекувањето на казнената наредба, дали обвинетиот е застапуван од неговиот бранител и конечно дали собраните докази се доволни за утврдувањето на вината. Доколку судијата утврди дека недостига некој од горенаведените елементи или пак обвинетиот не ја признае вината, се смета дека е поднесен обвинителен акт и во однос на него се спроведува редовна казнена постапка. Во однос на пресудата со која што се изрекува казнената наредба обвинетиот има право да изјави жалба во рок од 8 дена. Плаќањето на предвидените парични

⁸⁰ Види чл. 229 до 231 од ЗКП на БиХ.

⁸¹ Глава 25 - чл. 334 до 339 од ЗКП на БиХ.

средства утврдени со казнената наредба во рокот предвиден за изјавување на жалба, нема да се смета за откажување на обвинетиот од правото на жалба.

2.7. Србија

А) Организација на судството и обвинителството

Судовите се самостојни и независни државни органи кои ја вршат судската власт, ги штитат слободите и правата на граѓаните и ја обезбедуваат уставноста и законитоста. Во Србија постојат редовни судови од општа или специјализирана надлежност.

Судовите⁸² од општа надлежност се општинските, окружните судови, апелационите судови и Врховниот суд на Србија. Основната надлежност е поделена меѓу општинските и окружните судови, апелационите судови се второстепени судови а Врховниот суд, како највисок во судската хиерархија, се грижи за воедначено толкување на законите и усогласување на примената на правото.

Судовите со специјализирана надлежност се специјализираните трговските судови, како првостепени, Вишиот трговски суд како второстепен и единствениот Управен суд.

Јавното обвинителство⁸³ е самостоен државен орган составен од јавен обвинител на јавното обвинителство како раководител на органот и негови заменици кои застапуваат предмети пред суд. Организацијата на јавното обвинителство ја следи организацијата на судството. Во рамките на окружното обвинителство постои посебно одделение за сузбивање на организираниот криминалитет кое се нарекува Специјализирано обвинителство, постои посебно обвинителство за воени злосторства, како и воено одделение при Републичкото јавно обвинителство.

Б) Посебни облици забрзани и поедноставени постапки

Новиот ЗКП на Србија од 2006 година⁸⁴ е поставен на основите на модерните кривично процесни решенија со прифаќање акузаторни елементи⁸⁵ во текот на постапката, водење на истрагата од страна на јавниот обвинител, облици на казнување како резултат на скратена, забрзана постапка и облици на постапување кои значат проширен опортунитет на јавниот обвинител и сосема нови овластувања за пресудување од страна на истражниот судија. Со оглед на целите на компаративното истражување, предмет на анализа ќе бидат:

1) Потполно признание на обвинетиот пред почетокот на главниот претрес по сите точки на обвинението овозможува на главниот претрес по сослушување на обвинителот и по изјаснување на обвинетиот и бранителот, да се изведат само доказите кои се однесуваат на кривичната санкција, во следниве случаи:

- ако судијата најде дека признанието е јасно и целосно и дека обвинетиот недвосмислено ги објаснил сите релевантни факти што се однесуваат на делото и сторителот,

- дека признанието е дадено свесно и доброволно и дека обвинетиот во целост ги разбрал сите можни последици од признанието вклучувајќи ги и оние кои се однесуваат на имотно-правното побарување и на трошоците на кривичната постапка,

⁸² Vojislav Đurđić, Krivični postupak Srbije, Centar za publikacije, Pravni fakultet u Nišu, 2006, стр. 16-17.

⁸³ Vojislav Đurđić, Krivični postupak Srbije, Centar za publikacije, Pravni fakultet u Nišu, 2006, стр. 43-45.

⁸⁴ Објавен во "Sl. glasnik RS", br. 46/2006.

⁸⁵ Горан Чавлина, Нови законик кривичног поступка, Bilten sudske prakse, br. 2/2006, Intermex, Software & Communication.

- дека признанието е во согласност со доказите содржани во обвинението и дека нема докази кои би воделе кон сомнеж за лажно сведочење.

2) Признание на обвинетиот по сослушување на главниот претрес е вториот модалитет кој се однесува на признание на обвинетиот дадено на главниот претрес по неговото сослушување и откако се изведени други докази односно истите треба да се изведат. Во ваков случај по добиеното признание од обвинетиот судот се ослободува од должноста да изведува други докази, освен оние што се однесуваат на одлуката за кривичната санкција.

3) Забрзана постапка може да се спроведе на предлог од јавниот обвинител во случај кога на истражниот судија му е доведено лице затечено во извршување на кривичното дело за кое се гони по службена должност казниво со парична казна или казна затвор до три години. Доколку истражниот судија смета дека предлогот на јавниот обвинител е оправдан со оглед на несложеноста на фактичката состојба и постоење на потполно признание на обвинетиот поткрепено со останати докази, за одлуката да се води забрзана постапка го известува обвинетиот при што го информира дека во забраната постапка може да му се изрече највеќе половина од паричната казна која е пропишана за конкретното кривично дело, односно казна затвор до две години. Ако обвинетиот одбива спроведување забрзана постапка, се пристапува кон спроведување редовна кривична постапка. Ако, пак, е согласен, неговата изјава се внесува на записник и јавниот обвинител поднесува барање во писмена форма според елементите на обвинителниот предлог. По поднесување на предлогот од јавниот обвинител, истражниот судија донесува решение за водење забрзана постапка против кое не е дозволена жалба. Решението се доставува до обвинетиот, неговиот бранител и до јавниот обвинител заедно со поканата за главниот претрес кој се одржува пред истражниот судија. Во овој дел од постапката се применуваат одредбите од законот кои се однесуваат на скратената постапка. Законот предвидува можност оштетениот, сведоците и вештаците да се повикаат и само усно од страна на судот. Ако истражниот судија во текот на главниот претрес најде дека сложеноста на фактичката состојба не го оправдува водењето на забраната постапка, ќе донесе решение дека нема место за водење забрзана постапка. Против ваквото решение жалбата не е дозволена. Ваквото решение се доставува до јавниот обвинител да покрене скратена постапка. Забрзаната постапка може да заврши со решение на истражниот судија за запирање на кривичната постапка, за отфрлање на обвинителниот предлог или, по завршување на главниот претрес, веднаш изрекува пресуда која веднаш ја објавува, а мора писмено да ја изготви во рок од три дена од објавувањето.

4) Спогудување за признавање на вината е дозволено во случај кога кривичната постапка се води за едно или повеќе кривични дела во стек за кои е пропишана казна затвор до 10 години. Предлогот за спогодување до обвинетиот и неговиот бранител го упатува јавниот обвинител, а можно е предлогот да стаса и од одбраната до јавниот обвинител. Странките преговараат за условите за признавање на вината за делата што му се ставаат на товар на обвинетиот. Спогодбата за признавање на вината мора да биде во писмен облик и може да се поднесе најдоцна до првото рочиште за главен претрес. Со спогодбата за признавање на вината, обвинетиот во целост го признава кривичното дело односно признава едно или повеќе кривични дела во стек, а согласност се постигнува за: а) висината на казната и другите кривични санкции, б) за откажување на јавниот обвинител од кривично гонење за кривичните дела што се опфатени со спогодбата, в) за трошоците на кривичната постапка и за имотно-правното побарување, г) за откажување

на странките и на бранителот од правото на жалба против одлуката на судот донесена врз основа на спогодбата за признавање вина. Во спогодбата јавниот обвинител и обвинетиот не смеат да се договорат за казна која е под законскиот минимум за стореното кривично дело, освен во исклучителни случаи кога признанието имало големо влијание врз разјаснување на кривичното делото, кое без признанието не би било можно да се докаже односно значително би било отежнато докажувањето. Со спогодбата јавниот обвинител може да го задолжи обвинетиот да исполни определени обврски меѓу кои: а) да го отстрани последиците од кривичното дело, б) да ги исполни обврските за издршка, в) да се подложи на одвикнување од алкохол или опојни дроги, г) да се подложи на психосоцијална терапија, д) да се вработи на работно место кое одговара на неговите работни способности, ё) да плати определен износ во корист на хуманитарна организација, фонд за заштита на жртвите од кривичното дело или јавна установа која се бави со хуманитарна работа и е) да оствари определена општокорисна или хуманитарна работа. За спогодбата за признавање на вина одлучува судот кој може спогодбата со решение да ја отфрли, усвои или одбие. Спогодбата ќе се одбие ако е поднесена доцна, по одржување на првото рочиште за главен претрес. Судот за спогодбата одлучува на посебно рочиште на кое присуствуваат јавниот обвинител, обвинетиот и бранителот, а се известуваат оштетениот и неговиот полномошник. Со решение ќе биде отфрлена спогодбата ако на рочиштето не дошол уредно повиканиот обвинет. Против ваквото решение не е дозволена жалба. Судот со образложено решение ќе ја усвои спогодбата и ќе донесе одлука која одговара на содржината на спогодбата ако утврди дека: а) обвинетиот свесно и доброволно го признал кривичното дело односно делата кои се предмет на обвинението и дека е исклучена можноста за постоење заблуда кај обвинетиот во однос на содржината на обвинението, б) дека спогодбата е склучена во согласност со одредбите на ЗКП, в) дека обвинетиот е целосно свесен за сите последици од склучената спогодба, г) дека постојат и други докази кои го поткрепуваат признанието на обвинетиот и д) дека со спогодбата за признавање на вината не се повредени правата на оштетениот. Против решението за одбивање на спогодбата може да се поднесе жалба во рок од осум дена од страна на јавниот обвинител, обвинетиот и неговиот бранител. Против решението за усвојување на спогодбата, жалба во истиот рок може да поднесат оштетениот и неговиот полномошник. Кога решението за усвојување на спогодбата ќе стане правосилно, се смета за составен дел од обвинувањето доколку е тоа поднесено. Во спротивно јавниот обвинител треба во рок од три дена да поднесе обвинување, при што претседателот на советот без одлагање донесува пресуда во која ја вградува спогодбата.

5) Постапка за изрекување кривични санкции без главен претрес може да се спроведе за кривични дела за кои е предвидена парична казна или казна затвор до три години на предлог на јавниот обвинител. Со решението за казнување судијата може да изрече казна затвор до една година, парична казна до деведесет дневни глоби односно 250.000 динари, работа во општо добро, одземање возачка дозвола, условна осуда или судска опомена. Со кривичната санкција може да се изрече една или повеќе од следниве мерки: одземање на предмети, одземање имотна корист и забрана за управување со моторно возило во траење до две години. Ако обвинетиот поднесе приговор против решението, судијата закажува главен претрес и постапува според одредбите за скратената постапка.

6) Постапка за казнување и изрекување условна осуда од страна на истражниот судија е нововнесена постапка која се спроведува во случај на целосно признание на обвинетиот односно

осомничениот дадено во присуство на бранителот и истражниот судија, односно пред јавниот обвинител во текот на истрагата. Дозволена е за кривични дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до пет години. Истражниот судија донесува пресуда со која може да ги изрече истите казни и мерки како кај пресудата без главен претрес.

3. Заклучоци од компаративното истражување

1) Компаративното истражување покажува дека полека, но сигурно, престанува да постои чиста континентална казнена постапка што е резултат од настојувањето за забрзување и ефектуирање на казненото процесно постапување, а со самото тоа и на казнената правда;

2) Очигледно е прифаќањето акузаторни елементи (институти односно постапки) со кои се растоварува редовната казнена постапка од непотребни одолговлекувања, се намалуваат формалностите околу започнувањето и текот на постапката, се рedefинираат улогите на странките во постапката, се прошируваат можностите за иницијативност на осомничениот односно обвинетиот, се зајакнува улогата на оштетениот, се збогатуваат можностите за вонсудско решавање на предметите;

3) Евидентно е зајакнување на улогата на јавниот обвинител кој добива проширени овластувања во однос на иницирање на повеќето облици на забрзани постапки, проширен опортунитет, упатување на посредување меѓу обвинетиот и оштетениот во смисла на постапка за медијација, можност за спогодување и обештетување како основи за неповедување односно запирање на кривичната постапка;

4) Се забележува дека тенденцијата за растоварување на судовите од мноштво предмети и забрзување на постапувањето резултира со изрекување санкции намалени во однос на вообичаено одмерување на санкциите, што се смета како главен мотив за иницијатива односно давање согласност на одбраната за отпочнување односно спроведување облици на забрзани и поедноставени постапки;

5) Може да се констатира дека напорите за забрзување на казнената правда одат преку прифаќање модели на поедноставено постапување, тенденција за донесување пресуда во порана фаза од казнената постапка, настојувањето е странките да се согласни околу кривичната санкција и да се одбегне користење правни лекови со што во целина би се забрзало постапувањето и донесување конечни и извршни судски пресуди;

6) Практиката покажува дека мотивираноста на одбраната за иницирање односно учество во дел од посебните облици на постапување е ублажената кривична санкција која се надоврзува на забрзаното постапување;

7) Различните облици на постапување се карактеризираат со иницијативност и партиципативност на јавниот обвинител и одбраната (осомничениот односно обвинетиот и неговиот бранител) со што се постигнува рационализација на процесните дејствија пред донесување на пресудата.

4. Во кој правец да се движи реформа на ЗКП на РМ во однос на забрзување и поедноставување на постапувањето?

Согласно Стратегијата за реформа на казненото право, проблемот на неефикасноста и долгото траење на судските постапки е меѓу главните потфрлања на казнено-правниот систем и со тоа една од клучните точки на која треба да се работи во идната реформа во РМ. Досега кај нас не се преземени посериозни истражувања на ова поле, па емпириски податоци што би можеле да помогнат за изнаоѓање решенија за излез од лошата состојба не постојат ниту за фазите или критичните пунктови каде што најмногу заглавуваат постапките. Посебно внимание треба да се обрне на застоите, односно периодот што изминува од еден до друг чекор во постапувањето во случајот или непотребното губење време до преземањето на следниот чекор во постапката што можело, а не бил преземен. Причините за ова се повеќе од организациска отколку од процедурална природа, а во голема мера се детерминирани од нискиот степен на професионалност. Намалувањето на бројот на движења на предметот од еден до друг учесник во постапката може значајно да го намали времето на чекање и севкупното траење на постапката со оглед на фактот што реално се намалуваат можностите за застој и непотребно губење време додека следниот субјект го земе предметот во работа.

Казненото процесно законодавство во РМ заостанува во реципирањето на некои од можните решенија за забрување и поедноставување на казнената постапка што ја прави постапката оптоварена со мноштво формалности и неизбежни одолговлекувања. Од сето наведено, може да се издвојат следниве согледувања односно конкретни предлози за надминување на невралгичните точки во процесуирање на казнената правда:

1) прифаќање нови облици поедноставени односно забрзани постапки:

а) **донесување пресуда врз основа на спогодба на странките во истрагата** - при што јавниот обвинител и осомничениот и неговиот бранител би му предложили на судијата на истрагата донесување пресуда, при што во предлогот би се навела кривичната санкција по вид и висина со можност за ублажување на санкцијата. Оваа постапка би можела да се применува за кривични дела за кои е пропишана казна затвор до десет години. Странките би морало да се договорат за видот на кривичното дело на кое се однесува предлогот, заради начелото *ne bis in idem*, би се определила кривичната санкција - затворска казна, парична казна или некој облик на алтернативна мерка. Улогата на оштетениот не би смееа да се заборави. Компаративните искуства покажуваат дека оштетениот активно не партиципира во оваа постапка, но имотно-правното побарување определено по вид и висина и начинот на неговото остварување би требало да биде елемент на предлогот. Воедно, со цел да се одбегне можноста од обжалување на донесената пресуда врз основа на спогобата, во самиот предлог корисно би било да има изјава од странките дека доколку предлогот биде прифатен тие се откажуваат од правото на жалба. Судијата на истрагата би требало да го оценува предлогот на посебна средба (рочиште) на кое би биле повикани подносителите на предлогот и би можел или да го одбие предлогот ако смета дека предложената санкција не е соодветна на природата на кривичното дело и начинот на неговото сторување, или да да донесен пресуда во која ќе биде преточена содржината на предлогот од странките.

б) **спогодување врз основа на признание дадено на главен претрес** - постои како можност во повеќе законодавства, па корисно би било во соодветен облик да биде прифатена и кај нас. Изјавата на обвинетиот дека се чувствува виновен за делата содржани во обвинителниот акт треба да има за последица можност да се спроведе постапка на спогодување меѓу одбраната и обвинителството како резултат на кое

би се предложила кривична санкција до судот и значително би се забрзало донесувањето пресуда чијашто изрека би била прифатлива за обете странки.

в) **постапка за медијација** - би требало да биде посебна постапка предвидена во ЗКП, во контекст на измените во Законот за медијација и постоечката постапка за медијација во Законот за малолетничката правда. Медијацијата би се одвивала помеѓу осомничениот односно обвинетиот и оштетениот. Би требало да постои можност на медијација да упати и јавниот обвинител и судот откако започнал главниот претрес, со цел да се дојде до решение прифатливо и за осомничениот и за оштетениот. Предуслов за отпочнување на постапката за медијација би била писмената согласност од страните. Доколку се постигне взаемно прифатливо решение, јавниот обвинител би донел решение дека ја запира постапката а судијата би требало да има можност да донесе облик на одбивателна пресуда со чиешто донесување би бил согласен и јавниот обвинител.

2) Проширување на можностите кај постојните процесни решенија:

а) **условно одлагање на кривичното гонење** - оваа одредба би требало да се прошири во однос на кривичните дела за кои може да се применува - кривични дела за кои е предвидена казна затвор до пет години, би требало да се прифатат и нови обврски што јавниот обвинител би ги наложувал, како на пример, медицински третмани, општокорисна работа или медијација.

б) **проширување на кривичните дела за кои може да се води скратена постапка и да постапува судија поединец** - наместо како досега за кривични дела за кои е пропишана парична казна или казна затвор до три години, основот да се прошири на кривични дела за кои може да се изрече казна затвор до пет години. Воедно, следствено на предложените нови облици на постапувања, корисно би било изјавата за признание на вина на обвинетиот дадена во текот на скратената постапка да биде основ на главниот претрес судијата - поединец да изведува само докази кои се однесуваат на изборот на видот и висината на кривичната санкција.

в) **проширени основи за задолжителна одбрана** - се наметнува како нужно кај постапките кои претпоставуваат спогодување на јавниот обвинител и одбраната во однос на санкцијата што ќе се предложи до судот односно во случај на признание за вина дадено на главниот претрес. Притоа, доколку се следи логиката на одредбите во однос на бранителот, првин осомничениот односно обвинетиот би требало сам да бира бранител, а доколку тој тоа не го стори да му се постави бранител по службена должност.

г) мора да се интервенира и во одредбите што се однесуваат на **фактите и доказите врз кои може да се темели пресудата** - со ограничување дека пресудата не смее да се темели само врз основа на изјава на осомничен односно обвинет со која тој се изјаснил за виновен по една или повеќе точки на обвинението.

3) Серизно мора да се размисли за **корекција на роковите** предвидени во сегашниот ЗКП во однос на можноста за преземање на конкретно процесно дејствие и претворање на инструктивните рокови врзани за постапувањето на јавното обвинителство во преклузивни со што ќе се измени практиката за недоследно почитување на роковите.

4) Нужно е да се интервенира и во однос на **основните начела** на постапката:

а) начело на процесна економија и концентрираност на главниот претрес сè до негово завршување;

б) зајакнување на почитувањето на начелото за презумпција на невиност со предвидување парични санкции за лицата кои не се придржуваат кон него;

в) рedefинирање на начелото на непосредност со прифаќање можност за вкрстено и директно испитување.

5) Една од чувствителните невралгични точки што придонесува за одолговлекување на постапувањето е проблемот на **необезбедување услови за судење** поради отсуство односно неодзивање на покана на сведоци или вештаци. Делумно овој проблем би можел да се надмине доколку товарот за обезбедување присуство на сведоците што се предлагаат падне врз странката-предлагач. На овој начин судот ќе се растовари од обврската да обезбедува услови за одвивање на судењето, а присуството на сведоците и вештаците ќе го обезбеди странката која предложила тие да бидат дел од доказните средства. Злоупотребата на правата на странките мора да подлежи на санкционирање од страна на судот и исклучување на определен доказ од листата на докази ако необезбедувањето на сведокот односно вештакот се оцени како причина за застој односно одолговлекување на постапувањето.

Користена литература-да се дополни:

1. **Bohlander Michael**, Plea Bargaining-Waiver of Right to Appeal, The Journal of Criminal Law, 2005.
2. **C. H. Brants-Langeraar**, Consensual Criminal Procedures: Plea and Confession Bargaining and Abbreviated Procedures to Simplify Criminal Procedure, Vol. 11.1 Electronic Journal of Comparative Law, (May, 2007), by: Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking (Nederland Comparative Law Association), <http://www.ejcl.org/111/article111-6.pdf>
3. **Damaska Mirjan**, Negotiated Justice in International Criminal Courts, стр. 1019 и следни, во Journal of International Criminal Justice 2 (2004), Oxford University Press 2004.
4. **Dervieux Valerie**, The French System, in European Criminal Procedures, Ed. by, Delmas-Marty, Mirreille and Spencer, J. R., Cambridge University Press, 2002.
5. **Dubber Markus Dirk**, American Plea Bargains, German Lay Judges, and the Crisis of Criminal Procedure, *Stanford Law Review*, Vol. 49, No. 3. (Feb., 1997), pp. 547-605.
6. **Goldstein Abraham S., Marcus Martin**; The Myth of Judicial Supervision in Three "Inquisitorial" Systems: France, Italy and Germany, *The Yale Law Journal*, Vol. 87, No. 2. (Dec., 1977), pp. 240-283.
7. **Herrmann Joachim**, The Rule of Compulsory Prosecution and the Scope of Prosecutorial Discretion in Germany, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 41, No. 3. (Spring, 1974), pp. 468-505.
8. **Hodgson Jacqueline**, French Criminal Justice, A Comparative Account of the Investigation and Prosecution of Crime in France, Hart Publishing, Oxford and Oregon, 2005.
9. **Hünerfeld Peter**, "La célérité dans la procédure pénale en Allemagne", *International Review of Penal Law*, Vol.66, no. 3-4/95.
10. **Juy-Birman Rodolphe**, "The German system", во European Criminal Procedures, (eds. M.Delmas-Marty / J.R. Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 316-317.
11. **Kurt Madlener**, "The protection of human rights in the criminal procedure of the Federal Republic of Germany", Human rights in criminal procedure - comparative study, The Hague, 2002,

12. **Krstulovic Antonija**, Nagodbe stranaka u suvremenom kaznenom postupku, Kaznenopravno-kriminalistička biblioteka "Vladimir Bayer", HUKZP, MUP Hrvatske, Zagreb, 2007.
13. **Pavisić, B.** Ed. and Insolera G., Giostra G. Talijanski Kazneni Postupak, Pravni Fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2002.
14. **Perrodet Antoinette**, "The Italian System" во European Criminal Procedures, (eds. M.Delmas-Marty / J.R. Spencer), Cambridge University Press, 2002, стр. 371-374.
15. **Rudolphi and others**, Systematischer Kommentar zur Strafprozessordnung, Luchterhand, 5, Bonn, 2002.
16. **Tomashevic G., Krapac D., Glushcic, S.**, Kazneno Procesno Pravo, Narodne Novine, Zagreb, 2005.
17. **Yue Ma**, Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the USA, Germany, France and Italy: A Comparative Perspective, International Criminal Justice Review, 2002, 12, 22.
18. **Чавлина Горан**, Нови законик кривичног поступка, Bilten sudske prakse, br. 2/2006, Intermex, Software & Communication.

Међународни документи- да се дополнат:

Council of Europe, Recommendation No. R (87) 18, 17.09.1987. Strasbourg.

Правни извори:

1. **Закон за казнена постапка на Германија** (Strafprozeßordnung, StPO), достапен на Англиски јазик на: [http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm](http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm;);
2. **Закон за казнена постапка на Франција**, достапен на Англиски јазик на: <http://www.legifrance.gouv.fr/>;
3. **Закон за казнена постапка на Италија** (Codice di Procedura Penale), <http://www.studiocelantano.it/codici/>;
4. **Закон за казнена постапка на Норвешка**, достапен на англиски на: <http://www.legislationline.org/upload/legislations/43/50/f8e59d46fc7317027e907852976d.htm>;
5. **Закон за казнена постапка на Хрватска** (Narodne Novine na Republika Hrvatska, br. 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 106/03, 62/06)
6. **Закон за казнена постапка на БиХ** (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07);
7. **Закон за казнена постапка на Србија** ("Sl. glasnik RS", br. 46/2006);